

**Jag ser inte vägen jag springer på, men
jag känner vinden som följer mig mot
mitt mål**

- Inkludering av elever med svår synnedläggelse eller blindhet inom ämnet idrott och hälsa

Elin Gräslund & Victoria Lindqvist

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN

Examensarbete 145:20h

Utbildningsprogram 2009-2012

Seminariehandledare: John Hellström

Examinator: Jane Meckbach

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att belysa hur före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet upplevt inkludering inom skolämnet idrott och hälsa samt vilken betydelse anpassningen haft för deras delaktighet i undervisningen.

- Hur upplevdes inkluderingen i grundskolans idrott och hälsoundervisning hos elever med svår synnedsättning eller blindhet?
- Hur förhåller sig före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet till anpassning inom ämnet idrott och hälsa, och hur anser de att ämnet anpassats för deras delaktighet?
- Hur kan morgondagens lärare inom idrott och hälsa arbeta för att utveckla en anpassad idrottsundervisning utifrån ett inkluderande förhållningssätt enligt före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet?

Metod

För att besvara studiens syfte och frågeställningar, har kvalitativa intervjuer använts som metod. Tio intervjuer har genomförts med före detta grundskoleelever, i åldrarna femton till tjugotvå år, där alla har en svår synnedsättning eller är blinda.

Resultat

Gemensamt för alla intervjudeltagare är att frånvaron av en inkluderad undervisning i idrott och hälsa upplevts i mer eller mindre utsträckning. Åtta av tio deltagare har i hög utsträckning haft undervisning skild från klassen, där bollspel funnits med som en given aktivitet som de inte inkluderats inom. Alla deltagare har velat vara med i allt och tyckt lektionerna inom idrott och hälsa varit roliga då de känt sig inkluderade. Vidare har upplevelserna av anpassning framstått genomgående som jobbigt, uthängande och något som utmärker dessa elever som annorlunda. Lärarens roll har varit avgörande, där deltagarna lyfter det individuella mötet med den enskilda eleven, engagemanget och kreativiteten, vidareutbildning och viljan att se möjligheter framför hinder som avgörande.

Slutsats

Det är mycket individuellt hur en inkludering kontra en exkludering i undervisningen inom idrott och hälsa upplevts som bättre eller sämre av deltagarna själva. Frågan utifrån detta är hur framtidens lärare inom idrott och hälsa ställer sig kritiska i förhållande till inkluderingsbegreppet och den kompetens som idag erbjuds inom lärarutbildningen.

Förord

Under de senaste åren har vi båda engagerat oss inom pedagogik för barn i behov av särskilt stöd. Ett område vi båda fått ta del av inom detta, är mötet med barn och ungdomar som har en synnedsättning. I detta har vi sett och hört hur dessa barn och ungdomar skiljer sig i självständighet där den motoriska färdigheten många gånger visats som en bidragande faktor till detta. Utifrån individuella erfarenheter, samt i vår gemensamma utbildning inom lärarprogrammet, har vi velat få mer kunskap i hur elever med svår synnedsättning upplevt skolämnet idrott och hälsa utifrån begreppen anpassning och inkludering. Målet är även att studiens deltagare själva ska kunna komma med konkreta förslag till blivande lärare inom ämnet idrott och hälsa, för att framtidens lärare ska kunna möta alla sina elever utifrån deras individuella behov och förutsättningar.

Kursmomentet *specialpedagogik* vid Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH) består av fem veckors heltidsstudier. Detta kursmoment innefattar allt det som utbildningen har att erbjuda för att efter examen kunna inkludera barn och ungdomar som har ett behov av särskilt stöd i skolämnet idrott och hälsa. Momentet innehåller praktik på särskola, teori och praktisk utbildning som skall täcka ett brett område för en student utan tidigare erfarenheter inom specialpedagogik. Under en obligatorisk dag i samarbete med handikappidrottsförbundet, SHIF, hölls en specifik idrott för synskadade, vilket skulle täcka och kanske även väcka en förståelse för hur det är att vara utan sin syn. I kursplanen betonas specifika idrotter i låg utsträckning (Skolverket 2011-09-20) vilket då innebär att all undervisning bör genomsyra ett inkluderande synsätt. Vidare menar vi att synnedsättningen i sig inte ska behöva begränsa möjligheten till att idrotta, utan att ett behov utifrån varje enskild idrott ska kunna anpassas utifrån varje enskild elev med en synnedsättning. Detta ska ske lika naturligt inom alla idrottsmoment man går igenom praktiskt i utbildningen, där anpassning i progressionen, i pedagogiken, metodiken och i didaktiken ska väcka förståelse för en inkludering av alla elever.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Bakgrund	2
1.2.1 Vad innebär en synnedsättning?.....	2
1.2.2 Synnedsättningen i förhållande till motorisk utveckling.....	3
1.2.3 Inkludering och anpassning som teoretiska utgångspunkter.....	4
1.2.4 Inkludering i det obligatoriska skolväsendet.....	6
1.3 Existerande forskning.....	8
1.3.1 Val av forskningsupplägg.....	8
1.3.2 Jag kan själv - effekten av att fatta egna beslut.....	8
1.3.3 Många syns inte men finns ändå	9
1.3.4 Nu ska vi se! – inkludering av elever med synnedsättning	10
1.4 Syfte och frågeställningar.....	12
2. Metod	12
2.1 Metodval.....	12
2.2 Urval.....	13
2.3 Datainsamlingsmetod	15
2.3.1 Utformning av intervjufrågor	15
2.3.2 Etiskt ställningstagande.....	16
2.4 Behandling av data	16
2.5 Validitet	16
2.6 Reliabilitet	18
3. Resultat.....	19
3.1 intervjudeltagande som grund för ett resultat.....	19
3.1.1 Intervjudeltagarnas eventuella stöd under skolgång	20
3.1.2 Intervjudeltagarnas syn på fysisk aktivitet	21
3.2 Inkludering inom ämnet idrott och hälsa.....	21
3.2.1 Upplevelserna av en inkluderad undervisning	21
3.2.2 Undervisning enskilt eller i helklass?	22
3.2.3 Lärares betydelse för en inkluderad undervisning	23
3.3 Anpassningen av lektioner inom idrott och hälsa	24

3.3.1 Hur förhåller sig deltagarna till anpassning i idrott och hälsa?.....	24
3.3.2 Hur ämnet anpassats när intervjupersonerna gick i grundskolan	25
3.4 Framtidens lärare inom idrott och hälsa	27
3.4.1 Inkluderad undervisning i framtiden?	27
4. Diskussion	28
4.1 Inkludering i praktiken	29
4.2 Elevantalets betydelse för en inkluderad undervisning.....	31
4.3 Bollen och jag – ”klassen bilda lag!”	32
4.4 Idrott och hälsa i förhållande till grundskolans övriga ämnen	33
4.5 Anpassning utifrån olika nivåer	33
4.6 Anpassningen som del i en ständig process	33
4.7 En diskussion utifrån ett kritiskt förhållningssätt.....	35
4.8 Vidare forskning.....	36
Käll- och litteraturförteckning.....	37

Bilaga 1 Litteratursökning

Bilaga 2 Intervjufrågor

1 Inledning

1.1 Introduktion

År 1896 togs riksdagsbeslutet om obligatorisk undervisning för blinda barn i Sverige. Hädanefter var det inte föräldrarnas låga inkomst eller bristande intresse, som skulle sätta stopp för blinda barns möjlighet till skolgång. Åtta år innan detta beslut fattats, hade Tomtebodas blindinstitut öppnat upp i Solna. Skolan var ett internat som riktade sig till alla synskadade barn från hela landet. I mitten på 1900-talet började eventuella lösningar diskuteras och funderingen över om dessa barn möjligen kunde gå i en vanlig skola på hemorten. Under åren 1985 och 1986 började tanken om att integrera barn med synskada, sakta ta form. Detta steg gjordes och gavs ingen möjlighet att tveka till, då Tomtebodas skoldel, stängde sina portar för gott. (SRF 2010) Idag väljer elever med svår synnedsättning eller blindhet skola precis som alla andra, samtidigt som man tvingas ta det enda alternativ som finns, nämligen att gå i en skola med seende klasskamrater. (Andersson 2011, s. 34).

Därefter ska dessa elever inkluderas i skolämnet idrott och hälsa som utifrån kursplanen lyfter att alla elever oavsett *fysiska eller andra förutsättningar ska kunna delta, erhålla upplevelser och erfarenheter samt utvecklas utifrån sina egna villkor* (Skolverket 2011-09-20). Samtidigt visar forskning på hur barn och unga med grav synnedsättning uppvisar en låg motorisk färdighet i förhållande till seende elever (Winnick 1985, s. 352). Vidare lyfter ny forskning hur dessa elever känner tvång i att gå till skolan (Barnombudsmannen, 2001, s. 22f.), samt hur lärare över lag inte har kompetensen i att undervisa och inkludera elever med svår synnedsättning (Elzén 2010, s.44ff.). Under den tid då det fanns specialskola för elever med synnedsättning och blinda, sågs det som en självklarhet att träna fysisk färdighet genom fler timmar inom ämnet idrott och hälsa än vad de elever hade som gick i ordinarie grundskola (Andersson 2011 se Augestad 2001, s. 35). Hand i hand med detta blir det alltmer aktuellt, både nationellt och internationellt, och en vanlig pedagogisk tradition då man talar om inkludering i ämnet idrott och hälsa (Elzén & Lundkvist 2010 se Jerlinder 2010, s. 5).

Frågan vi måste ställa oss här är om inkluderingen av dessa elever sker i praktiken och inte bara i kursplanen och inom debatten. Om hur eleverna själva upplevt möjligheten till deltagande inom ämnet idrott och hälsa samt hur de förhåller sig till anpassning inom ämnet idrott och hälsa.

1.2 Bakgrund

1.2.1 Vad innebär en synnedsättning?

Vid användandet av terminologins ”synskada” uttrycks ett samlingsbegrepp som innefattar både personer med nedsatt synförmåga och individer som är blinda. De flesta som använder sig av begreppet ”blind” utgår från att personen i fråga inte ser någonting alls, vilket visserligen stämmer på vissa – men för det allra flesta har en person som av andra uppfattas som blind, vissa synrester kvar. Av denna anledning blir begreppet entydigt. Viktigt att veta är att det finns olika definitioner av ”blindhet” och ”synsvaghet” (Asmervik, Ogden & Rygvold 2010, s. 223).

Synen kan delas in i olika synfunktioner där synskärpa, synfält, mörkerseende, färgseende och visuell perception, är några vanligt förekommande funktioner som spelar in. Personer med synnedsättning kan påverkas olika och detta varierar väldigt mycket från person till person. Vissa kanske är helt blinda, medan några har synrester kvar och kan skilja mellan ljus och mörker eller se konturer och färger. Andra kan ha väldigt skarp syn, men begränsat synfält. Några har behov av starkt ljus för att kunna se, medan andra istället är ljuskänsliga. (WHO:s & Socialstyrelsen 2010)

Synskärpa uttrycks i bråkform där en person med fullgod syn betecknas ha synskärpa på 1,0 eller 6/6 (100 procent). Kan man däremot endast utläsa den översta bokstaven på syntavlan, innebär detta en synskärpa på 6/60 eller 0,1 (10 procent). I detta fall ser man en bokstav från sex meters avstånd som en person med full syn skulle se från sextio meter. Enligt WHO:s klassifikation delar man upp synnedsättning i grupperna: lindrig, måttlig och svår synnedsättning. Vid svår synnedsättning utgår klassifikationen från en synskärpa på 0,05-0,1. Utöver detta delas blindhet in i undergrupper som innefattar en synskärpa på 0,02-0,05, en synskärpa på 0,02 vid 1 meters avstånd och ljusperception, samt blindhet med avsaknad av ljusperception. (Andersson 2011 se WHO:s & Socialstyrelsens klassifikation av synskada 2010, s. 4)

Antalet synskadade idag beror på var man sätter gränserna när det gäller synfunktionen, men tveksamt är att påstå att det finns någon fullständig kontroll över vilka som betecknas som synskadade. Omkring ettusen femhundra svenska barn och ungdomar anses vara

synhandikappade där var femte av dessa har en svår synnedläggelse. Räknar vi istället med både lindriga och svåra synnedläggelser beräknas siffran vara omkring fyrtusen.

Tack vare vetenskapliga framsteg har vi en helt annan kontroll och kunskap över de sjukdomar som tidigare medförde blindhet hos barn och har utifrån detta trots att antalet barn med synnedläggelser skulle minska. När detta inte skett, anses orsaken istället bero på att man idag kan rädda för tidigt födda barn till livet, som annars skulle ha dött. Resultatet av detta blir dock att många av dessa barn växer upp med allvarliga skador. Idag visar undersökningar att över hälften av alla barn med synnedläggelser har ett eller flera tilläggshandikapp. (Asmervik, Ogden & Rygvold 2010, s. 224)

1.2.2 Synnedläggelsen i förhållande till motorisk utveckling

Det finns en rad faktorer som är med och påverkar barns utveckling. Synen bär där en viktig del i skapandet kring hur vi upplever omvärlden, för kroppsuppfattningen, för grov- och finmotoriken samt i utvecklandet av ett socialt samspel. När detta sinne inte fungerar eller fungerar bristfälligt, blir behovet av vuxna större än för seende barn. (Asmervik, Ogden & Rygvold 2010, s. 229)

Med synens hjälp tar vi in större delen kunskap om vår omgivning, där observationen är en viktig del av inläringen. Ett seende barn lär sig tidigt att det finns mer att titta på, och ta del av, än det man kan få tag på och nå där man befinner sig för stunden. Detta leder i sin tur till att barnet får motivation till att först lyfta huvudet från ryggläge för att så småningom resa sig, krypa och gå. Barn med svår synnedläggelse eller blindhet, har däremot inte samma självklara motivation till detta, då de snabbt märker att det krävs extra insatser. I dessa fall känner man tidigt vid försök, hur lätt det är att krocka med saker och skada sig. Detta medför en större risk till att dessa barn senare blir passiva. Vidare har en uppvisning av försenad grovmotorisk utveckling visat sig hos barn som är blinda, vilket antagligen kan förklaras utifrån detta. (Asmervik, Ogden & Rygvold 2010, s. 229)

Det som blir en förlust för dessa barn är utvecklandet av ett kroppsspråk som för andra tillkommer i och med talet. Det sker inte av sig självt att ett barn som har en avsaknad av syn utvecklar gester, mimik och kroppshållning om inte detta lärs in från början.

Nyfikenheten måste utvecklas med uppmuntran och uppmaning att undersöka och ta i saker samt be om förklaring. Man bör som vuxen tänka på att inte lägga för stort fokus på en viss

färdighet som barnet visar sig behärska, utan se till att ge barnet en bredd inom den motoriska utvecklingen. (Asmervik, Ogden & Rygvold 2010, s. 229)

1.2.3 Inkludering och anpassning som teoretiska utgångspunkter

Då detta arbete belyser begreppen anpassning och inkludering i stor utsträckning, har det valts att gå in djupare och beskriva olika teorier för att förtydliga dessa.

Begreppet inkludering, utgår ifrån verbet inkludera som betyder: *låta ingå som en del (i viss grupp)* (Nationalencyklopedin 2008, s. 128). Överför vi detta till skolans värld innebär en inkludering att alla elever, oavsett funktionsnedsättning eller inte, går i samma skola, undervisas i samma klassrum som sina övriga klasskamrater och följer samma läroplan som gör att han eller hon känner sig accepterad och som en del bland övriga elever.

Salamancadeklarationen var först med att lansera inkluderingsbegreppet och markerade särskilt vikten av att skapa ”en skola för alla” där alla elever ska kunna få det stöd de behöver för att kunna delta och utveckla kunskap i en gemensam undervisning (Dandanell 2010 se Unesco 2006, s. 7). Brodin och Lindstrand framhåller att det är pedagogernas uppgift att vara anpassningsbara mot eleverna och inte tvärtom, samt kunna se deras individuella olikheter som något positivt (Dandanell 2010 se Brodin och Lindstrand 2004, s. 7). Nilholm menar i sin tur att det främsta skälet till varför man idag talar om inkludering är för att sammanföra den tidigare mer uppdelade undervisningen till en helhet och betonar vikten i att se skolans mångfald och elevers olikheter som något positivt (Dandanell 2010 se Nilholm 2003, s. 7).

Motsatta begreppet exkludering, utifrån Nationalencyklopedins exkludera, betyder: *ta bort (från): inte ta med* (Nationalencyklopedin 2008, s.495). Utgår vi från detta begrepp i ett skolsammanhang, innefattar en exkluderad undervisning att eleven utesluts från den ordinarie undervisningen för att istället få separat undervisning utanför klassrummet (Dandanell 2010, s. 8).

Ett vidare begrepp som används i detta arbete är anpassning, som inom biologin innefattar *de egenskaper som gör individen för de särskilda levnadsbetingelser den lever under* (Nationalencyklopedin 2008, s. 71). Anpassning inom idrott och hälsa, ska betraktas som tillfälliga och beroende på situation. Vikten ska ligga i att den anpassning som görs blir accepterad och en del av den ordinarie undervisningen. Upplevelsen av anpassning ska

innefatta en undervisning av hög kvalitet som alla kan delta och utvecklas inom, utan att undervisningen behöver uppfattas som särskilt anpassad. Graden av anpassning kan variera stort mellan utrustningsdetaljer till lektionsplaneringar genom alla terminer. Oavsett ska anpassningen ses som en del av en utvecklande process. (Fors 2004, s. 26f.) Utifrån ett förtydligande utifrån innebörden av inkludering och anpassning, kan vi läsa oss till hur dessa begrepp hör ihop i sammanhanget.

Inom *Inkluderingens gyllene regel* för en anpassad undervisning är det viktigt att läraren ser till att deltagandet blir rimligt för alla, oavsett funktionsförmåga. Det måste här finnas en balans i deltagandet mellan den optimala förmågan hos varje enskild elev och den aktuella aktivitetens syfte. Med detta menas att aktiviteten bör förändras så lite som möjligt så att den förblir utmanande och meningsfull för alla elever i en klass och att syftet inte förloras genom onödig anpassning. (Fors 2004, s. 39) Utifrån detta talar man om hur inkludering inom ämnet idrott och hälsa, ur ett didaktiskt perspektiv, handlar om att alla elever ska kunna delta på sina egna villkor (Larsson 2007, s. 248).

Skolan ska bedriva undervisningen utifrån elevernas olika behov, oavsett motorisk eller intellektuell förmåga och oavsett funktionsförmåga. En elev med en funktionsnedsättning är en elev bland alla de andra i skolan. Ett viktigt mål i ämnet idrott och hälsa är att ge tillfälle för alla att delta på bästa möjliga sätt. De anpassningar som behöver göras för att undervisningen ska bli inkluderad och lättillgänglig är viktiga, och det finns flera anledningar till varför man ska använda sig av en inkluderad undervisning. (Fors 2004, s. 24f.) Det är framförallt för individen som inkludering är positivt men också för skolan, läraren och för samhället i stort. Fors menar att:

Skolan tjänar på inkludering därför att segregerade lösningar är mer resurskrävande i många sammanhang. Det normalt vida spektret av olika behov kräver såväl segregerade, inkluderande som generella lösningar (Fors 2004, s. 25).

Genom ett arbete med inkludering som utgångspunkt, skapas positiva effekter inom sociala interaktioner mellan olika elever. När elever utan funktionsnedsättningar får träffa och interageras med elever som har en eller flera funktionsnedsättningar, föds en acceptans. Ur detta accepterande kommer förståelse, empati och inte minst vänskap in som viktiga, om inte

avgörande, delar i samhället för en demokrati där grunden vilar på att alla människors lika värde. (Fors 2004, s. 26)

1.2.4 Inkludering i det obligatoriska skolväsendet

Den svenska skolan är till för alla och värdegrunden betonar människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. En likvärdig utbildning oberoende av kön, geografisk hemvist eller sociala och ekonomiska förhållanden är en regel för elever över hela landet. Alla elever ska ha samma rätt till en likvärdig utbildning vilket inte innebär att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Likvärdiga förutsättningar för inläring ska uppnås i en miljö som stärker självkänslan och där alla elever upplever delaktighet och gemenskap med andra. (Skolverket, 2011-09-20)

Vidare ska grundskolans utbildning leda till möjligheter i utveckling samt skapa förberedelser för att bli integrerad och inkluderad i samhället (UNICEF 2009, s. 23f.). Barn och ungdomars utbildning ska skapa möjligheten till en personlig utveckling i den individuella fysiska och psykiska förmågan, men även bidra till en respekt för de mänskliga rättigheterna.

Under rubriken *En likvärdig utbildning* tar man upp hur *undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov* (Skolverket 2011-09-20). Undervisningen skall anpassas så att alla, oavsett individuella förutsättningar kan delta. Man ska alltså inte bara placeras i en grupp och förväntas anpassa sig och integreras i gruppen, utan undervisningen ska också anpassas och inkluderas efter eleven. Vidare, i Lpo94, går det att läsa följande:

En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. (Skolverket 2011-09-20)

Den fysiska inaktivitet är ett problem i samhället som växer snabbt idag, och skolans ämne idrott och hälsa får en allt viktigare roll i att skapa ett intresse och aktivera alla elever för ett aktivt och hälsosamt liv (Statens folkhälsoinstitut 2008, s. 65). De ungdomar som inte fångas upp i ämnet idrott och hälsa och som inte kommer i kontakt med fysisk aktivitet på annat sätt,

går miste om en personlig utveckling och riskerar att anamma en inaktiv livsstil. Att ämnet idrott och hälsa har ett stort ansvar för barn och ungdomars fysiska livsstil, och inte minst för de elever som uppvisar fysiska och motoriska svårigheter, framgår tydligt. I kursplanen inom idrott och hälsa, betonas vikten av allsidiga rörelseaktiviteter. Detta är tänkt att utgöra grunden för alla elevers möjlighet till en aktiv och hälsofrämjande livsstil.

Ett grundläggande syfte med ämnet är att skapa förutsättningar för alla att delta i olika aktiviteter på sina egna villkor, utveckla gemenskap och samarbetsförmåga samt förståelse och respekt för andra. Ämnet skall även väcka nyfikenhet, glädje och intresse för nya aktiviteter. (Skolverket 2011-09-20)

1.3 Existerande forskning

1.3.1 Val av forskningsupplägg

Forskningsläget är upplagt med utgångspunkt i miljön runt barn och ungdomar med svår synnedsättning eller blindhet. Där lyfts hem, fritid och andra sociala arenor upp. Vidare går forskningen in på vad samhället fått fram från undersökningar gällande vad elever med svår synnedsättning har för tankar om skolan. Vi kommer sedan gå in närmare på motion och hälsa för barn och unga med svår synnedsättning. Slutligen smalnar forskningsläget av till inkludering av elever med svår synnedsättning inom ämnet idrott och hälsa. På detta sätt vill vi visa på olika faktorer som kan spela in i sammanhanget.

Det visade sig tidigt finnas lite forskning överlag gällande inkludering av elever med svår synnedsättning eller blindhet inom ämnet idrott och hälsa. Detta framgick även konkret i en nyutkommen studie (Andersson 2011, s. 1), lyfts av Beverly (2004, s. 22), i rapporten *Motorisk utveckling hos blinda* (Blomqvist & Fröjd 2005, s.12), och stärks vidare av Robinson & Lieberman (2004) m.fl. Den senare studien visar även på att mycket av forskningen som används idag gällande området, är över två decennier gamla (Robinson & Lieberman 2004, s. 364).

1.3.2 Jag kan själv - effekten av att fatta egna beslut

I en studie har man kartlagt graden av självständighet kopplat till graden av synnedsättning. Man tar här upp beslut som rör varje individs möjlighet att vara med och påverka samt bidra i ett sammanhang. Något författarna menar leder till en känsla av prestation, välbefinnande och motivation. (Robinson & Liberman 2004, s 351) Studien utgår från elever mellan 8 till 23 år där alla har en grav synnedsättning eller är blinda. Föräldrarnas roll i uppfostran, lyfts fram inom området för graden av dessa elevers självständighet. Den största skillnaden visades skilja sig beroende på om man har en synnedsättning eller inte. I delen för resultat och diskussion visades att det fanns en signifikant skillnad i självständighet där begränsningen berodde på elevernas synförmåga. Skillnaden i graden av synnedsättning visade störst påverkan då det kom till skötseln av sin egen hälsa samt skolgång. Vidare visade resultatet på att gruppen elever med synnersättning överbeskyddats i stor utsträckning, medan uppbackningen till självständighet funnits med i låg utsträckning. Majoriteten av de deltagande eleverna beskrev hur deras föräldrar i hög utsträckning var med och bestämde.

Vidare tar en studie upp den psykosociala utvecklingen hos ungdomar med synskada. Resultaten visade att ungdomar med synskada oftare beskrev känslor av ensamhet och svårigheter i att få vänner och där främst vänner med full syn. Studien visade att flera ungdomar med synnedläggelse tog upp det som svårt att bli självständig och menade att en av orsakerna var en överbeskyddande familj. (Hurre & Aro 1997, s. 4f.) Resultatet stärks även genom ytterligare en studie som visar på att elever som har en synnedläggelse är överbeskyddade och att personer i deras närhet tvivlar på deras förmåga att klara av moment inom skolämnet idrott och hälsa. Det visade sig även att fritidsaktiviteter och andra sociala arenor efter skolan, skedde i låg utsträckning. (Winnick 1985, s. 362)

1.3.3 Många syns inte men finns ändå

Barnombudsmannens (BO) fick under år 2001 i uppdrag av regeringen att studera vardagssituationen för barn och unga med funktionshinder och har skrivit en rapport utifrån detta. Studien gjordes på barn och ungdomar med funktionshinder inom rörelsehinder, DAMP, ADHD och Aspergers syndrom, hörselskador och barn med synskador. Rapporten tar upp flera exempel på barn och ungdomars upplevelser av ämnet idrott och hälsa. Studien besvarades av 380 barn och ungdomar varav 137 stycken hade synnedläggelse och var i 10-15 års ålder. Resultaten visar bland annat att barn med synnedläggelse känner tvång över att gå till skolan. Vidare visas att dessa barn och ungdomar saknar klasskamrater att umgås med under skoltid. Flera barn tar även upp att man inte behöver vara med på idrotten i skolan och nämner främst bollsport som en aktivitet man inte behöver medverka i. (Barnombudsmannen 2001, s. 22f.)

Elever med svår synnedläggelse och blinda uppvisar en lägre motorisk färdighet än seende elever (Winnick 1985, s. 352). En signifikant skillnad uppvisas i utvecklandet av perception inom fysisk aktivitet samt inom sociala sammanhang. Man fann att mindre än en femtedel av barnen med synskada nådde upp till de ställda målen i skolan (Lieberman & McHugh 2001, s. 281f.). Dålig funktion eller avsaknad av funktion i ett av sinnena stör genast perceptionen och leder till ett mindre ändamålsenligt beteende (Andersson 2011 se Langlo Jagtöien, Hansen & Annerstedt 2000, s. 5).

Blomqvist & Fröjd (2005, s. 9f.), har under tre år studerat och kartlagt barn och ungdomar med svår synnedläggelse rörande deras motionsvanor. De har i studien använd sig av enkätstudier och gjort olika former av observationer. Resultatet av enkäterna visade att den

fritidsaktivitet som flest utövar var löpning, styrketräning, cykling och friidrott. Ur testerna framkom det att synskadade, där i synnerhet blinda, är mycket svagt utvecklade i områden som balans, kroppskänedom och rörelseminne. Vidare har Korhonen funnit att skillnaden i idrottsaktivitet i antal timmar över lag, beror på grad av synnedsättning i förhållande till seende (Robinson & Liberman 2004 se Korhonen 2000, s. 362).

1.3.4 Nu ska vi se! – inkludering av elever med synnedsättning

En studie på kandidatnivå har inom ämnet idrott och hälsa studerat lärares attityder till inkludering av elever med fysisk funktionsnedsättning, samt hur dessa påverkar planeringen av undervisningen. Man har intervjuat lärare som är verksamma i grund- och gymnasieskolan samt i särskolan. Resultatet i studien visar att begreppet inkludering är komplext och svårtolkat för lärarna. Det framkommer att lärares attityder skiljer sig åt, beroende på faktorer som utbildning, erfarenhet, stöd och resurser. Konsekvenserna av lärarens attityder visar att en inkludering inte alltid ses som lösning för en likvärdig utbildning. Studien visade också att fyra av åtta lärare inte ser några fördelar med segregering och en lärare såg inga hinder för att bedriva en inkluderande undervisning. Vidare konstaterades att lärare använder segregering för elever med funktionsnedsättning. Detta motiverades med att lärarna inte anser sig kunna tillgodose alla elevers behov i den gemensamma undervisningen. (Elzén 2010, s. 44ff.)

En liknande studie har gjorts där syftet istället var att undersöka 10 elevers uppfattning rörande inkludering, samt utanförskap i undervisningen idrott och hälsa. Inriktning var elever med funktionsnedsättning i årskurserna 6-9. Resultatet visar att elever med funktionsnedsättning upplever ett utanförskap. Detta berodde till största delen på att de inte fick vara med eller att de sattes själva eller tillsammans med sin assistent. Samtidigt visar resultatet på en förståelse kring lärarens svårigheter att planera undervisning i att inkludera alla elever. Vanligt förekommande var att de själva valde vilka lektioner de ville vara med på. Under övriga lektioner hade de styrkepass som de utförde på gymmet själva. (Abrahamsson 2010, s. 24f.)

Åström har i sin doktorsavhandling intervjuat barn med synnedsättning, där man kan ta del av de intervjuer hon har gjort under en längre tidsperiod. Av dem framgår det att barn med synnedsättning ofta gör något annat på lektionerna inom idrott och hälsa än det klasskamraterna gör. I många fall tränar barnen med synnedsättning på gym eller simmar,

istället för att vara med på den ordinarie lektionen. Vidare i studien kan man läsa att ämnet ofta är något som väljs bort av dessa barn. Åström beskriver detta som olyckligt eftersom en synnedsättning också kan betraktas som ett rörelsehinder. På så vis kan en person som inte ser, behöva lära känna sin kropp, lära räta på sig och röra sig fritt och avspänt. (Åström 2009, s. 124) En stillasittande fritid är enligt undersökningar betydligt vanligare bland personer med funktionshinder än bland den övriga befolkningen (Statens folkhälsoinstitut 2008, s. 65).

I en nyutkommen studie (Andersson 2011) beskrivs hur elever med svår synnedsättning eller blindhet har möjlighet att påverka sitt deltagande och sina upplevelser av ämnet idrott och hälsa. Variationen i upplevd anpassningsgrad visade sig stor hos dessa elever och beskrivs i sammanhanget som en viktig del för deras deltagande i undervisningen inom idrott och hälsa. Studien är byggd på kvalitativa intervjuer, där det framkommer att hälften av eleverna inte har undervisning regelbundet med sin klass. En av dessa elever är aldrig inkluderad med resten av klassen i ämnet. Denna elev var även den enda av de intervjuade som inte betonade vikten av en anpassad undervisning. I detta kan tilläggas att synen inte visades ha någon betydelse för det som skiljer denna grupp från den andra hälften som har undervisning integrerat och inkluderat med klassen. Vidare påvisar Andersson hur full integrering, men med *för svår aktivitet* istället kan leda till exkludering. Hälften av de intervjuade eleverna ansåg sig ha svårt att höra instruktionerna som i största hand berodde på att klasskamraterna inte var tysta. Det framkom även att alternativa instruktioner används i liten utsträckning som gör det begripligt även för en elev med svår synnedsättning eller blindhet. Detta resulterade då i att de hade svårt att förstå lektionens innehåll, vilket medförde ett hinder för dem att utföra övningarna så väl som de egentligen önskat. Även lärarna inom idrott och hälsa beskrevs av eleverna som svårtolkade i deras instruktioner då de använde sig av, för dem, abstrakta kommandon som *gå till den blå linjen*. En elev poängterade betydelsen av att ha en entusiastisk ledsagare eller assistent som tycker om att vara med på lektionerna i idrott och hälsa och som alltid är med. I sin helhet beskriver eleverna att ämnet idrott och hälsa är roligt då det anpassas efter dem och ger en känsla av att man hänger med. (Andersson 2001, s. 23ff.) Andersson lyfter fram att idrottslärare har en *mycket svår uppgift och en stor utmaning i att inkludera eleverna med synskada i idrottsundervisningen. Om nu inkludering ska anses som en förutsättning för att känna sig delaktig i idrottsämnet samt att inkludering, innebär att alla elever ska kunna delta i idrottsämnets alla aktiviteter* (Andersson 2011, s, 28).

Det framkommer att barn och ungdomar svår synnedsättning eller blindhet ofta möter på flera problem med att integreras i den ordinarie undervisningen i idrott och hälsa än vad seende elever gör. Ofta kan det vara lärare som är bekväma och lärare som saknar kunskap om hur elever med synskada bör inkluderas på ett bra sätt i undervisningen (Wiskochil 2007, s. 13f.). I en annan fallstudie visade det sig finnas brister i metodiken då det kom till att undervisa elever med synskada. Man fann en avsaknad av strategier och resurser för att kunna ge en optimalt och utvecklande undervisning (Herold & Dandolo 2009).

1.4 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att belysa hur före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet upplevt inkludering inom skolämnet idrott och hälsa samt vilken betydelse anpassningen haft för deras delaktighet i undervisningen.

- Hur upplevdes inkluderingen i grundskolans idrott och hälsoundervisning hos elever med svår synnedsättning eller blindhet?
- Hur förhåller sig före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet till anpassning inom ämnet idrott och hälsa, och hur anser de att ämnet anpassats för deras delaktighet?
- Hur kan morgondagens lärare inom idrott och hälsa arbeta för att utveckla en anpassad idrottsundervisning utifrån ett inkluderande förhållningssätt enligt före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet?

2. Metod

I detta avsnitt presenteras det tillvägagångssätt som använts för att kunna besvara studiens syfte och frågeställningar. En redogörelse görs även för valet av en kvalitativ forskningsansats och hur vi gått tillväga för att samla in studiens empiriska material. Slutligen framförs de olika metodproblem som kan påverka insamlingen av studiens data. Detta redovisas som en del i resonemanget rörande studiens validitet och reliabilitet.

2.1 Metodval

De två inriktningar som finns att tillgå vid forskningsbaserad verksamhet finns inom ramen för kvalitativ och kvantitativ metod. För att nå studiens syfte används kvalitativ forskning som metod, där före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet intervjuats. Den kvalitativa intervjun är speciellt lämpad för att ge insikt om informanternas egna

upplevelser, erfarenheter, tankar och känslor (Dalen 2011, s.11). Kvale uttrycker den kvalitativa forskningsintervjun på följande sätt:

Den kvalitativa forskningsintervjun försöker att förstå världen från intervjupersonens synpunkt, formulera meningen i människors upplevelser, ta fram deras livsvärld, innan man ger sig in på vetenskapliga förklaringar. (Kvale 2002, s. 15)

I en kvalitativ forskningsansats kan vi tolka våra respondenter och få en ökad förståelse och en djupare insikt i, deras känslor och upplevelser inom det valda området (Hassmén & Hassmén 2008, s. 105). Med tanke på att syftet är att undersöka upplevelser och tankar om inkludering inom skolämnet idrott och hälsa, anses kvalitativa intervjuer som den mest relevanta metoden för att besvara syfte och frågeställningar i denna studie.

2.2 Urval

En tidig begränsning gjordes för ett säkrare analysarbete, där beslut togs att rikta in studien mot före detta grundskoleelever med en syn upp till tio procent. Detta innefattade då även blinda med avsaknad av linsperception. Begränsningen gjordes då vi förstod att datainsamlingsmaterial skulle behöva delas upp i ett stort antal undergrupper, vilket skulle försvåra resultatets relevans. Begränsningar gjordes även efter hand, där den ena anledningen till begränsning var att studien skulle hålla sig till kvalitet och inte gå över till kvantitet, då deltagarnas uttalande var det viktiga och inte antalet intervjuer. Intervjuerna som genomfördes var med ungdomar från hela landet, som alla gått på spridda grundskolor.

Kontakt togs med två skolor som båda har program utformade för synskadade efter grundskolan. En av skolorna hade endast två elever där synskadan mer beskrevs som ett tilläggshandikapp, vilket ledde till att denna skola valdes bort, då fokus skulle komma ifrån syftet. På den andra skolan togs kontakt med ansvarig för kursen som gav klartecken att komma dit och intervjua under en dag. Åtta elever från hela landet gick på skolan och hade alla en syn under tio procent med punktskrift och talsyntes som huvudsakliga läs- och skrivmedium. Beslut togs att gå ut med att alla som ville fick vara med och bli intervjuade. Tid fanns då en heldag tillbringades på skolan, vilket gjorde att eventuella bortfall kunde göras i efterhand. Två valde att inte ställa upp eftersom att de var obekväma med svenska språket och heller inte gått i grundskola i Sverige. Detta betyder att sex av eleverna på skolan genomförde intervjuer. Detta medförde att sex intervjuer utfördes och finns alla med som en

del av studiens resultat. Via internetsidan Facebook finns en sida kopplad till en ungdomsgård som är tillgänglig som mötesplats för ungdomar med synnedsättning. Vetskapen till denna sida kom fram genom samtal med eleverna på skolan. Kontakt togs då via mejl och sedan telefonsamtal med ansvarig för kvällarna på ungdomsgården. Även här presenterades studien och valmöjligheten att ställa upp. Då det var nitton ungdomar på plats, fick en tydlig avgränsning göras från början. Detta innefattade ett förtydligande av att studien gällde före detta grundskoleelever med en syn upp till tio procent. Detta medförde att ett stort antal föll bort. Tiden var knapp, då alla hade färdtjänsttaxi beställda sedan innan vilket ledde till att två intervjuer hann göras. Ett beslut som tagits innan intervjuerna påbörjades, var att göra alla dessa på en arena där de intervjuade kände trygghet. Av denna anledning beslutades att kvarstående intervjuerna skulle genomföras under nästkommande datum då ungdomsgården hade öppet. Under dessa två tillfällen hann två intervjuer göras per gång.

Tanken har inte varit att utgå från ett specifikt antal deltagare, utan öppenhet för vidare kontakter som skulle kunna stärka studien har under processens gång hållits öppen. Ju längre in i sökandet efter deltagare till studien gått, ju fler deltagare har dykt upp som villiga att ställa upp. Till en början låg ett tänkt antal deltagare på mellan tio till femton stycken för att få en viss bredd och grund att stå på inför analysarbetet. Då tio intervjuer genomförts, dök det upp ett antal till som hade all relevans att delta i studien. Gränsen blev dock tvungen att dras vid dessa tio då tiden för fortsatta intervjuer inte fanns inom ramen för arbetet. Inom kvalitativa undersökningar ligger många gånger intresset istället i att hitta individer som kan ge så informationsrik och djup data som möjligt. Antalet deltagare påverkas även av en slutligen inre mättnad i sammanhanget. Trots detta kan det ändå vara lämpligt att i sammanhanget göra en bedömning av hur många som minst kan tänkas behövas för att nå en förståelse för fenomenet av intresse (Hassmén & Hassmén 2008, s. 108). Tanken för undersökningen har inte varit att rikta in sig på deltagare från en enskild organisation, förening, skola eller ett visst förbund, utan från olika skolor och med olika stort intresse i föreningslivet. Dock har en stor del av deltagarna visat sig vara medlemmar på minst två eller flera arenor där träffar anordnas för synskadade.

Tio intervjuer har slutligen genomförts med ungdomar som har en svår synnedsättning eller blindhet och som gått ut grundskolan med Lpo94 som läroplan. De intervjuade i studien är mellan femton och tjugotvå år gamla. Då studiens syfte varit att ta reda på hur upplevelserna av ämnet idrott och hälsa varit hos dessa elever, ansågs åldern inte vara det avgörande. Vikten

låg istället på att minnena från upplevd delaktighet fanns kvar och att fokus där skulle ligga på ämnet idrott och hälsa ur ett helhetsperspektiv från grundskolan.

2.3 Datainsamlingsmetod

Alla intervjuer som gjorts har genomförts inomhus på välkända arenor där studiens deltagare själva sökt sig till och befinner sig på regelbundet minst två gånger per månad. De intervjuer som behandlats har alla genomförts i enrum för att störningsmoment ska minimeras. Med under dessa har båda intervjuare infunnit sig, efter att en förfrågan inför varje intervju godkänts av alla deltagare. Under dessa intervjuer har båda varit med och intervjuat och ställt följdfrågor som kommit upp. Frågorna som ställts har alla bestått av samma grund, men har i olika hög utsträckning följts upp av följdfrågor beroende på svar. Detta har i sin tur bidragit till att intervjuernas längd varierat mellan tretton till trettio minuter. Intervjufrågorna har i sig fungerat som stöd under själva intervjuerna.

Det har i metoden valts att använda en halvstrukturerad intervju för att ge respondenter utrymme att själva kunna reflektera över sin inkludering i ämnet idrott och hälsa i grundskolan (se bilaga 1). Styrkan med en halvstrukturerad intervjuguide är att man lätt kan ställa följdfrågor och ändra ordningen på frågorna för att få ett så tydligt innehåll som möjligt (Dalen 2011, s.15). De fasta frågorna utifrån en tematisering, underlättar vid sammanställningen av intervjuvaren. De blir då mer strukturerat och mindre risk för feltolkningar hos författarna som då kan gå igenom intervjuerna på ett överskådligt sätt. Detta ger en tydligare struktur samtidigt som det bidrar till en djupare förståelse (Dalen 2011, s.16).

2.3.1 Utformning av intervjufrågor

Tjugoen intervjufrågor har arbetats fram, där sex av dessa haft förberedda följdfrågor, beroende på svar. Målet har med dessa varit att tydligt utforma frågor som pekar direkt på syfte och de frågeställningar som genomsyrar undersökningen. Därutöver har bakomliggande frågor funnits med och vidare frågor rörande familjens idrottsvanor som kan ha stor betydelse för resultatet. Exempel på bakomliggande frågor är synsättningen i procent, medfödd eller utvecklats på senare år och om andra funktionsnedsättningar finns och möjligen gör att man har svårare att röra sig. Frågor rörande familjemedlemmars idrottande kan exemplifieras inom den intervjuade tror att familjen/familjemedlemmens eventuella idrottande påverkat till fortsatt idrottsintresse eller inte. Efter detta rör frågorna ett mer allmänt område där ålder och beskrivning av den egna synen tar fokus. Vidare behandlas frågor rörande grundskolan i stort,

idrottande på fritiden, familjens idrottande och frågor rörande ämnet idrott och hälsa. Avslutet görs med en fråga gällande tips på vad lärare inom idrott och hälsa kan tänka på om man får en elev med grav synnedsättning.

2.3.2 Etiskt ställningstagande

Inför varje intervju har ett noga påpekande framförts till respondenterna gällande examensarbetets syfte och frågeställningar. Dessa togs upp på rutin för att den individuella deltagaren skulle få en tydligare bild av vad poängen med intervjun var och vad den skulle handla om. Vidare har det förklarats att intervjun kommer spelas in på band och att deltagandet var frivilligt. Kravet på konfidentiellitet är viktigt när intervjugruppen är liten och lätt att identifiera (Dalen 2011, s. 23). Vidare informerades respondenterna om tystnadsplikt från författarnas sida och att allt insamlat material, både det skriftliga och det inspelade materialet, endast används för denna undersökning. Deltagarna informerades även om att enbart vi som gör undersökningen skulle komma att ha tillgång till materialet, kunna identifiera deltagarna och att alla uppgifter skulle behandlas konfidentiellt.

2.4 Behandling av data

Alla intervjuer har spelats in med hjälp av ett fickminne som efter varje genomförd dag transkriberats ner i Word dokument. Anledningen till detta är för att få fram en fullständig analys av både det som sägs och hur det sägs. Det transkriberade materialet från intervjuerna uppgick till 69 sidor nedskrivna text. Arbetet med transkriberingen har slumpvis delats upp jämnt mellan oss med fem intervjuer var. Detta material har sedan klippts ut med kvarbehållet talspråk i stor utsträckning. Detta för att citat ska kunna hålla sig realistiskt för varje ny läsare som genom detta ska få en ärlig bild av resultatet. Däremot har ändringar gjorts vid upprepade meningar i ett citat, eller om slang funnits med och gjort sig svår att tyda.

2.5 Validitet

Validitet inom kvalitativ forskning kan bedömas utifrån de fyra kriterierna: trovärdighet, stabilitet och neutralitet av data samt överförbarhet. Med begreppet trovärdighet menas hur trovärdig insamlad data är, samt intervjuarens tolkning av detta. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 155). Analysen av materialet påverkas i enlighet med vetenskapsteorin kring kvalitativa studier och dess förförståelse av oss som intervjuare. Den förförståelsen och de erfarenheter som vi subjektivt bär med oss, kan färga oss i vår analys av det insamlade materialet (Dalen 2011, s.106). Då en av oss har en synnedsättning finner vi en styrka i att en redan innan

studien har stor förståelse inom området, samtidigt som balansen ligger i att vi är två där den andra av oss kan kontrollera den subjektivitet som man bär med sig i forskarupplägget. I vår studie såg vi det som nyttigt att den ena av oss fanns utanför det aktuella området vid genomförandet av studien. Även om intervjufrågorna är noggrant utarbetade för att våra värderingar inte skall lysa igenom och för att frågorna skall svara mot examensarbetets syfte och frågeställningar, så finns det problem med att man sitter fast i sitt eget tänkande. Det är svårt att upptäcka brister i hur man definierar begrepp. Det är viktigt att kritiskt granska begreppsvaliditeten för sina egna utgångspunkter, för att se hur det inverkar på resultatet. (Johansson & Svedner 2006, s. 108)

Den kvalitativa intervjun anses ha en hög validitet, då man har direktkontakt med respondenten under intervjun och kan kontrollera svaren under tiden man samlar in materialet (Denscombe 2000, s.13). En viktig del i studien är att de svar respondenterna förväntas ge är sanningsenliga svar, för att på så sätt även kunna göra en ärlig tolkning av resultatet. Respondenterna har därför också ibland betts verklighetsanknyta svaren och ge exempel utifrån sina egna erfarenheter. Vi tror att trovärdigheten i yttranden ökar i vår studie i och med respondenternas anonymitet. Validiteten kan brista om respondenten försöker vara oss till lags, då de kan svara vad de tror att vi vill höra eller förväntar oss utav deltagarna. Den kan även brista om respondenten inte vågar anförtro sig.

Handledare gav innan påbörjade intervjuer ett yttrande i förslag på ändringar, vilket författarna tog till sig och genomförde till stor del. Detta rörde frågor som hade olika påståenden att välja mellan, vilket då förde in intervjun mot enkätform. Detta kan exemplifieras med svarsalternativen aldrig, sällan, ofta, alltid. Efter en provintervju valdes dock att behålla svarsalternativ gällande frågor om syn som medfödd eller kommit senare, samt annan eller andra eventuella funktionsnedsättningar. Detta av anledning att förtydliga frågan och för att fånga upp information som kan bli viktig och möjligen avgörande för resultatet. Dessa alternativ ramades in i medfött, tillkommit senare eller tillfälligt. Anledningen till detta val blev för att tydliggöra för den intervjuade, för läsaren, men även för resultatets relevans.

2.6 Reliabilitet

Med reliabilitet avses metodens tillförlitlighet, pålitlighet och förutsägbarhet. Med andra ord kvaliteten på mätinstrumentet och i vårt fall, intervjuerna (Hassmén & Hassmén 2008, s.124). Enligt Svedner och Johansson är det omöjligt att göra en intervju som visar hundra procentig reliabilitet eftersom det bygger på människors personliga åsikter (Johansson & Svedner 2006, s.108). Alla människor har olika förutsättningar och erfarenheter, men också olika sätt att kunna uttrycka sig på. Otydliga frågor eller en otrygg intervjusituation kan också påverka reliabiliteten. Vi har genomfört intervjuerna på ett sätt där ledande frågor försökts undvikas, eftersom våra värderingar och åsikter lätt kan lysa igenom. Det finns naturligtvis en risk att vi under intervjuerna missat att ställa följdfrågor eller att åsikter som borde ha uppfattats inte uppfattats. Under vår undersökning anser vi oss ha utarbetat intervjufrågorna väl och varit väl förberedda och inlästa på de bakomliggande teorierna för att kunna ge följdfrågor och få respondenterna att precisera sina svar. Detta hävdar vi ökar reliabiliteten. Eftersom intervjun skett på en plats som ligger nära respondenterna anser vi att de kände sig trygga och avslappande i intervjusituationen och lättare kunna uttala sig fritt om sina erfarenheter

En störning i reliabiliteten kan vara att minnet sviker, eller vilken dagsform man befinner sig i. Vårt syfte utgår från att ungdomarna kan tänka tillbaka till grundskolans tid som kan vara något som en del av dem förträngt eller inte kommer ihåg. Eftersom vi inte ville att respondenterna skulle ge tillrättalagda svar skickade vi däremot inte intervjufrågorna i förväg. Detta anser vi ökar tillförlitligheten på undersökningen, eftersom respondenten inte haft tid att tänka igenom temat och heller inte kunnat förbereda exakta svar. Utifrån detta val finns heller ingen risk att deltagarna går igenom frågorna med andra, som därmed möjliggör en påverkan eller leder till minnen och upplevelser som kommer utifrån någon annans perspektiv. Feltolkningar av frågor från respondentens sida tror vi oss ha upptäckt under intervjuens gång, och i dessa fall har vi omformulerat frågan, eller gett följdfrågor. För att öka tillförlitligheten på undersökningen har vi båda kunnat delta under samtliga intervjuer. Genom att vara två intervjuare kan intervjun ge mer, då fler relevanta följdfrågor kan uppkomma. Nackdelen med att vara två intervjuare kan vara att respondenten kan känna sig i underläge och att detta i sin tur kan påverka svaren. För att stärka reliabiliteten i vår undersökning har vi dokumenterat allt både skriftligt och med bandinspelning. Detta gjorde att vi lättare kunde analysera och jämföra svaren utifrån den nedskrivna texten, samt lyssna på intervjudeltagarnas svar mer än en gång.

3. Resultat

I delen för resultat har valts att ha med viss bakgrundsinformation om intervjudeltagarnas syn, medfödd eller tillkommit senare samt hur de förhåller sig till den. Viss information om hur deras skolsituation sett ut i stort har även lyfts fram, för att sedan avsluta bakgrundsdelens med intervjudeltagarnas beskrivning om hur de ser på vikten av fysisk aktivitet. Detta har valts med, då det visat sig relevant i analysarbetet för det resultat som direkt svarar på syfte och frågeställningar. Resultatets olika delar utgår ifrån den information som kommit fram ur de tio intervjuer som gjorts inom ramen för examensarbetet.

3.1 intervjudeltagande som grund för ett resultat

Studiens deltagare har varit mellan femton till tjugotvå år gamla och har alla en synnedsättning mellan 0,0 procent (0,0) till 10 procent (0,1), där de två som uppgett en syn på 10 procent haft vidare tilläggsbeskrivningar som bör tas upp. En av dessa är helt blind på vänster öga och den andra saknar centralt seende, vilket innebär ett synbortfall i centrum. Detta leder i sin tur till svårigheter att uppfatta föremål som passerar rakt framför ögonen. 10 procent har hos denne alltså uppmätts i det perifera seendet.

Åtta av de tio deltagarna beskriver sin syn som medfödd, men att den hos vissa kommit fram och diagnostiserats senare under andra eller tredje perioden av grundskolan. I ett fall beskrivs synen försvunnit helt i ena ögat genom en blödning. Trots sen diagnostisering för en av deltagarna, har synnedsättningen funnits med genom hela grundskolan i det fall då diagnosen kommit fram under grundskolans senare år. För den deltagare som fått diagnosen senast under uppväxten framkommer att detta berott på att deltagaren gjort allt för att komma undan med sin synnedsättning och beskriver att det förmodligen var läkaren som på riktigt kunde fastställa den genom mätning. De två deltagare som inte haft nedsatt syn sedan födseln har båda blivit av med synen utanför Sveriges gränser. Den ena blev av med synen helt i samband med sjukdom i fyra års ålder och den andra vid nio års ålder efter ett bombattentat och bär idag proteser på båda ögonen.

Alla intervjudeltagare beskriver sin syn som något de själva inte alltid tycker stämmer överens med de procentenheter som står om den nedskrivet på papper. Det praktiska i vardagen, som går att lösa på egen hand eller med hjälpmedel, framgår istället som det väsentliga som spelar den avgörande rollen. En deltagare beskriver svårigheten att förklara

sin syn och tar i detta upp åren då synen var bättre och hela uppväxten där fysisk aktivitet funnits med som en viktig del i detta. Även här, som i föregående stycke, beskrivs den syn som används praktiskt i vardagen som det avgörande. Det som ytterligare nämns här är vikten i en bra fysik och kroppsuppfattning.

Jag tror att min hjärna kommer kompensera väldigt mycket för att, i och med att jag har sett bra när jag var yngre och att jag har bra kroppsuppfattning och har varit väldigt fysisk. Så tror jag det orsakat till att jag faktiskt fungerar väldigt bra trots att mina ögon blir sämre. Så kan hjärnan fortfarande tolka in det som ögonen faktiskt ser. För ofta så ser jag mycket mer och kan hantera situationer mycket bättre än vad jag på pappret skulle göra, vilket är jättemärkligt.

3.1.1 Intervjudeltagarnas eventuella stöd under skolgång

Alla deltagare har gått i en grundskoleklass där alla klasskamrater varit fullt seende. Tilläggas bör dock att två av de intervjuade flyttades till mindre klasser till högstadiet, då det inte fungerade helt i vanlig skolklass. En av dessa gick i en klass för rörelsehindrade och den andra gick i särskolan. Båda var nöjda och helt med på beslutet att byta klasser, mycket för att antalet elever minskade märkbart. Vidare kom det fram att den intervjudeltagare som gått i en särskoleklass, beskrev hur hjälpen under lektionerna i idrott och hälsa fanns lättare till hands då två lärare var i klassen för de sex eleverna. Den elev som gick i en klass för rörelsehindrade beskriver hur läraren kunde anpassa lektionerna, trots att eleverna hade olika funktionsnedsättningar. Besluten som båda intervjudeltagarna, var med och fattade tillsammans med familj, beskrevs som positivt. Den ena beskrev under sin intervju hur skolan, tack vare detta beslut, blev rolig och intressant samt att man fick fler kamrater.

Åtta av de tio intervjuade hade en assistent med på lektionerna under större delen av sin tid i grundskolan. Av de två som inte hade assistent var anledningen hos den ena att synen försämrades markant under sommaren mellan årskurs åtta och nio vilket slutade med att datatekniskt hjälpmedel togs in. Den andra fick också märkbart sämre syn under högstadiet men ville inte ha någon assistent. Deltagaren beskriver sin syn på hjälpmedel och assistent på följande sätt så här i efterhand:

Det hade nog varit jättebra, men som barn och som verkade som alla andra och sen kanske började se sämre och sämre så blev det jättekonstigt för mig. Alltså rent identitetsmässigt att

jag skulle bli annorlunda, så jag tror det är därför jag alltid tyckt det varit jobbigt med hjälpmedel också, precis som assistent eller någonting annat.

3.1.2 Intervjudeltagarnas syn på fysisk aktivitet

Som grund för arbetets frågeställningar rörande ämnet idrott och hälsa, utfrågades om intervjudeltagarnas egen syn på vikten av fysisk aktivitet. Svaret blev från alla att det är viktigt att röra på sig. Även vetskapen om att man mår bättre genom fysisk aktivitet och att den mentala hälsan stärks, framgår av flera deltagare. Samtidigt visas tidigt hur motivationen till detta skiljer sig bland deltagarna.

Vidare har en av deltagarna berättat att fysisk aktivitet bidragit till självkänsla och självförtroende och en känsla av att man inte är utpekad som annorlunda i samhället. Deltagaren menar att man då kan ge ett sken av att man ser bättre än vad man egentligen gör, vilket i sig leder till att man då inte får ett stigma som annorlunda. Detta blir en viktig grund för kommande resultat av studiens frågeställningar inom inkludering i skolämnet idrott och hälsa.

3.2 Inkludering inom ämnet idrott och hälsa

Följande stycke är tänkt att fånga upp arbetets första frågeställning: Hur upplevdes inkluderingen i grundskolans idrott och hälsoundervisning hos elever med svår synnedsättning eller blindhet?

3.2.1 Upplevelserna av en inkluderad undervisning

Åtta av tio intervjupersoner uppgav att inkluderingen i undervisningen haft stora brister. För dem var det inte ovanligt att alternativa aktiviteter ersatt det som klassen i huvudsak gjort under lektionerna inom idrott och hälsa. Detta har enligt eleverna inneburit att de fått göra något annat under lektionerna i ämnet. De moment som varit återkommande är promenader, träningscykel i enskilt rum eller på gym, hoppa hopprep eller studsa med basketboll. Större delen av dessa aktiviteter som nämnts har utförts individuellt med assistent, under tiden att övriga klassen haft lektion. Detta innebär i dessa fall att undervisningen inom ämnet idrott och hälsa, skett utan utbildad idrottslärare. I ett fall nämns även att rast togs vid moment som inte ansågs möjliga att delta på.

I fall jag inte kunnat vara med så har jag antingen bara varit ute och gått, eller så har jag varit på någon sådan där springgrej eller tränat på träningscykel.

De två resterande deltagarna upplevde att de i stort kunnat delta i det mesta, men även dessa två beskrev under intervjuernas gång en särbehandling i undervisningen, där alternativ inte alltid funnits vid bland annat obligatoriskt moment. En deltagare beskriver hur skolan hade valt att alla elever skulle delta i en nattorientering som anordnades en gång per år.

Jag kunde inte vara med eftersom att jag inte såg någonting där ute, och idrottslärarens idé var att det var en vanlig skoldag och om jag inte var med på den så fick jag banne mig komma till skolan nästa dag som alla andra som hade skolkat.

Obligatoriska moment som inte anpassats för eleverna blev en nackdel då man vid dessa tillfällen tvingades göra detta i någon annans takt och inte efter personens egna förutsättningar. Även den egna rätten till utveckling hämmas i ett obligatoriskt moment, som finns med i strävansmålen av anledningen att de utgör en viktig del senare i livet. En av deltagarna beskrev hur den som elev, hade svårt med orienteringen då denne inte kunde se kartan. I detta framgick att lärarna var olika villiga att förstora upp kartor för elevens möjlighet att hänga med i undervisningen. I dessa situationer framgick att man då fick följa med någon klasskamrat eller göra någonting helt annat. Deltagaren beskriver vidare i intervjun hur vikten låg i att komma tillbaka, oavsett om man helt förlitat sig på någon annan, utan att själv kunna vara med och lära sig.

3.2.2 Undervisning enskilt eller i helklass?

Något som bör tas upp under denna rubrik, är deltagare som berättar om fördelen med att ha undervisning som inte är inkluderad, men rätt anpassad. En deltagare beskriver att *man kanske inte alltid varit med* i den övriga klassen under lektionerna i ämnet, men att de enskilda lektionerna framställs som något givande. Vidare nämner en annan deltagare att en blandning av gemensam idrott och hälsa med klassen och individuell undervisning med läraren i idrott och hälsa, kompletterar varandra.

Det är bra att umgås med klasskompisarna, men inte hela tiden. Ett exempel skulle kunna vara att ha gemensam idrott en dag i veckan, men jag tycker att man ska göra både och.

Skulle däremot ett val behöva göras mellan dessa, anser denna då att träning med idrottsläraren enskilt skulle väljas.

Ja då tycker jag att det är jättebra att träna bara med henne eller han. Inte blanda med de andra i klassen.

Flera av deltagarna beskriver under intervjuerna, storleken på klassen som en svårighet för en inkludering under lektionerna. Då man nämner klasser om trettio elever, blev det omöjligt att vara delaktig under övningar på lektionerna inom idrott och hälsa. Flera deltagare nämner att en stor klass gör det svårt att kunna röra sig fritt i salen eftersom det blir stökigare, vilket försämrar situationen. Under lektioner som beskrivs som stökiga och där det händer mycket samtidigt, framkommer som en svårighet i att känna att man hänger med i vad som händer på lektionen.

En given aktivitet som nämns i alla intervjuer är bollsport. Inom detta moment har synsättningen visat sig vara den bidragande faktorn till att detta upplevs svårt. I detta beskrivs bollen som svår att se under snabb aktivitet, men även lagen som svåra att hålla reda på. Antingen har man under detta fått helt andra övningar att göra eller en återkommande enskild aktivitet som promenad eller spinning ensam, med assistent, lärarstudent eller med klasskamrat. Vidare kan tas upp att lärare låtit samma övning som resterande klasskamrater gjort, fått utövas utan några som helst anpassningar. Detta trots att synen satt stopp för att kunna se bollen eller fjädern. De elever som beskrivit att de fått möjlighet att testa på anpassade lektioner i bollspel, är de två som gått i små klasser för elever med särskilt stöd. Bollspel framgår dock av dessa som ett moment som sällan fanns med under lektionerna.

3.2.3 Lärarens betydelse för en inkluderad undervisning

I alla fall där de intervjuade framfört att de inkluderats i undervisningen inom ämnet idrott och hälsa, har anledningen till detta utgått från lärarens beslut eller att behövd anpassning inte funnits med. Detta innebär i sin tur inte att det från början varit eleven som känt att han eller hon inte velat vara med eller inte ansett sig klara övningen i sig. Snarare har det berott på en brist i kommunikationen mellan lärare och elev.

För det mesta så var det läraren som tyckte att jag inte kunde vara med. Jag har alltid velat vara med och pröva.

Vikten i att som lärare ha förståelse för att eleven vill vara med på lektionen om möjligheten finns, är genomgående genom hela studien. Den lärare som av deltagarna beskrivs som bra, är den som såg till att de skulle få vara med och göra alla övningar som de andra eleverna i

klassen fick göra. I detta framgår även hur läraren ska kunna förstå att eleven kan och vill vara med och nå resultat, men att läraren måste kunna se till deras individuella förutsättningar och låta detta ske i elevens takt. En deltagare beskriver att delaktigheten har en stor betydelse för det sociala samspelet, där en inkluderad undervisning och i en känsla av att få vara inkluderad, beskrivs som splittrade känslor.

Jag tycker att inkludering är en del av hela grejen att få komma in i samhället. Att få lära sig det sociala, och att få vänner som inte har en synnedsättning. Det är liksom en del av det, att få gå i en vanlig skola. Men eftersom att det uppenbarligen finns stora brister och att dem som får lida är barnen och ungdomarna, så känns det ände tveksamt. Jag tycker att det ultimata vore att det funkade. Men det känns inte som att det funkar.

3.3 Anpassningen av lektioner inom idrott och hälsa

Följande stycke är tänkt att fånga upp arbetets andra frågeställning: Hur förhåller sig före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet till anpassning inom ämnet idrott och hälsa, och hur anser de att ämnet anpassats för deras delaktighet?

3.3.1 Hur förhåller sig deltagarna till anpassning i idrott och hälsa?

Intervjudeltagarna framhöll anpassning som en viktig del i idrott och hälsoundervisningen för att den skulle fungera bra. Samtidigt framställs inte den upplevda anpassningen som en naturlig del av all undervisning, utan mer som en jobbig del. Flera av deltagarna beskriver idrott och hälsa som ett ämne där anpassning förstärker att man är annorlunda och där man oftare uppmärksammas som avvikande. Många gånger har intervjupersonerna fått känslan av att bli uthängd eller känt rädslan över att bli sist vald.

Den eleven som har en synnedsättning, kan lätt känna att de andra måste alltid anpassa sig efter mig. Det känns konstigt att de ändrar hela idrottslektionen för min skull, utan att det liksom är naturligt att vi gör på lite olika sätt liksom.

Det framgår enligt flera av deltagarna att anpassningen av framför allt bollspel, var jobbig och ett moment som inte gav dem någonting i träningssyfte. Anledningen till detta var främst att bollen då var tvungen att rulla väldigt sakta för att hinna med att se den eller känna att de hade möjlighet att vara med i ett bollspel med lagindelning. Även bollar som hade pinglor i sig, beskrivs i detta sammanhang som otympliga att använda sig av, då de är tyngre och hårdare

samt med en avsaknad av studs. Flera av deltagarna beskriver hur klasskamraterna klagade, vilket i slutändan ledde till att läraren tog bort dessa bollar. Utifrån detta beskriver deltagarna att de ändå vet med sig att anpassningen av bollspel går att göra, men att det då inte blir samma sak och att de då inte finner någon mening i detta som aktivitet.

Det är inte så lätt att anpassa bandy för även om bollen låter så låter klubborna, vilket gör att det inte funkar även om man har anpassat.

Deltagaren har under sin skolgång känt att anpassning leder till sämre betyg eftersom ämnet idrott och hälsa sätts utifrån måttbedömning som då blir det avgörande. Även känslan av att bli uthängd i en övning, utgör en uppvisning av vem eller vilka som gjort sig kända att prestera i klassammanhang och vilka som inte gjort det.

I idrotten blir det så påtagligt då det kommer till just det fysiska, eller huvud taget när någon är annorlunda. För det finns bestämt sätt hur man ska prestera. Sikta bollen här och det betyder att, du ska stå på de avstånden och då får du G liksom. Alltså det är för mycket byråkrati i gympan på något sätt.

3.3.2 Hur ämnet anpassats när intervjupersonerna gick i grundskolan

Några av deltagarna i studien beskriver att lärarna inte trodde sig behöva anpassa lektioner för deras möjlighet till inkludering. I en intervju framgår hur denne som dåvarande elev beskriver lärare inom idrott och hälsa som inte lyssnade till sin elevs behov. Istället planerade läraren sina lektioner utan anpassning i planeringen för denna elev som man istället tog för givet kunde göra exakt som alla andra. Tilläggas bör göras att denna deltagare enbart ser ljus eller mörker. Vidare beskriver en deltagare, också blind, en liknande historia från ämnet idrott och hälsa under tiden denne var elev i grundskolan under Lpo94.

När jag gick på högstadiet så har jag haft lärare som är skit naiva och tror att jag kan göra allt och som var beredda att sätta IG på mig för att jag inte kunde göra det.

Många delar upp sin beskrivning av anpassning inom grundskolans idrott och hälsoundervisning utifrån olika årskurser eller stadier, där lärarna haft den avgörande rollen. Hur vida lärare har anpassat undervisningen i idrott och hälsa har från alla intervjuer visat sig vara blandade upplevelser.

Jag tror att när man var liten lekte man mer lekar och gjorde inte så mycket seriösa saker i idrotten, det var mycket mer kullekar och sådana saker och så sprang man med varandra två och två och sådana saker och då funka det ganska bra. Men sen när man kom upp i högstadiet då blev det svårare och jag försökte vara med på så mycket som möjligt med dem andra. Men ibland kunde det bli att jag passa med min assistent eller passa några andra i klassen och många gånger löste man det att man tog ut någon i klassen.

Det som tydliggörs då det kommer till vad eleverna upplevt i anpassning under grundskolan, ligger mycket på den specifika lärarens kunskaper och sätt att se möjligheter framför hinder då det kommer till en lyckad inkludering av elever med grav synnedsättning. Det som också utgör en viktig del är föräldrar och assistenter som är mer insatta inom området och ämnet.

Lärarna jag hade på låg och mellanstadiet, åkte ju på lite kurser och så där, dem jag hade under lite längre tider, och de fick också bra information från min assistent och mina föräldrar och sådana som var liksom bättre insatta än vad jag kunde förklara då. Men jag tycker väl att alla har försökt och gjort sitt bästa och ibland har man ju fått komma fram till lösningar tillsammans.

Understimulering genom anpassning beskrivs av en deltagare som väldigt tjatigt, då läraren i detta fall enbart trodde att sin elev kunde vara med och utföra hinderbana. Deltagaren beskriver vidare att detta berodde på att läraren inte trodde att sin elev kunde göra någonting annat. Hinderbanan som är deltagarens starkaste minne av ämnet idrott och hälsa under låg och en bit in på mellanstadiet, berättar vidare hur banan var densamma under alla pass, vilket även klasskamraterna klagade på efter ett tag.

Vidare beskriver en deltagare att assistenten var med och såg till så att läraren anpassade de moment som behövde anpassas. Assistenten utgjorde då en viktig roll i att finnas med och se till så att denna elev fick möjligheten att kunna delta som alla andra.

Min assistent var ju med på lektionerna och hon kunde vara med att förklara så jag förstod medans idrottsläraren visade de andra Min assistent var också väldigt mycket med och sa till läraren att hon skulle kunna vara med och hjälpte idrottsläraren att anpassa lektionerna.

3.4 Framtidens lärare inom idrott och hälsa

Följande stycke är tänkt att fånga upp arbetets tredje frågeställning: Hur kan morgondagens lärare inom idrott och hälsa arbeta för att utvecklandegöra en anpassad idrottsundervisning utifrån ett inkluderande förhållningssätt enligt före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet?

3.4.1 Inkluderad undervisning i framtiden?

En av deltagarna menar att det måste finnas en bättre plan för hur lärare ska gå tillväga för en anpassad undervisning för elever med grav synnedsättning.

Man kan ju inte räkna med att alla har det intresset eller den kreativiteten även om vissa lärare säkert är duktiga på att ta med eleverna så måste det ju finnas en bättre plan och stöd för lärarna så att de känner att de faktiskt kan möta situationen med barnen och ungdomarna med synnedsättning. Man kan också hjälpas åt genom gruppen så att man kan göra någonting annat, vara lite kreativ.

Möten med eleven specifikt inför kommande undervisning beskrivs som en viktig början som senare går över till en planering av lektionsinnehållet i konkret form. För att tydliggöra för eleven vad som kommer ske under kommande lektion skapas rätt förutsättningar så att möjligheten till rätt anpassning finns med till lektionerna. Vidare leder detta även till att eleven själv kan vara med och tycka till och komma med synpunkter.

Vidare beskriver några deltagare att förändringar och utvecklingen för en inkluderad undervisning, måste komma från högre makter eftersom man idag inte upplever detta i praktiken.

Om det skulle bli några förändringar och riktigt stora förändringar måste det komma från lite högre makter. Man måste få lite direktiv och mer bestämda planer mer konkret vad man ska göra när man har en synskadad eller någon annan med funktionshinder i klassen. Det går inte att komma och säga att eleven har rätt till allt eftersom det inte finns praktiska saker att genomföra det med.

Vikten i att som lärare ha förståelse för att eleven vill vara med på lektionerna om möjligheten finns, är genomgående genom hela studien. De lärare som av deltagarna beskrivs som bra, är

de som såg till att de skulle få vara med och göra alla övningar som alla andra kamrater i klassen fick göra.

Försöka att få eleven att vara med på så mycket som möjligt, alltså så mycket det går. Tänk inte bara att man är synskadad och att man inte kan vara med på de, inte på de, inte på de.

4. Diskussion

Studiens syfte är att belysa hur före detta grundskoleelever med svår synnedbjudning eller blindhet upplevt inkludering inom skolämnet idrott och hälsa samt vilken betydelse anpassningen haft för deras delaktighet i undervisningen.

Frågan rörande inkludering för alla elever i svensk skola, är för många en självklarhet, då detta är en rättighet i Sverige. Den svenska skolan är till för alla och värdegrunden betonar människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. (Skolverket 2011-09-20) Den kursplan som varit gällande under intervjudeltagarnas grundskoletid, Lpo94, skulle spegla ämnet idrott och hälsa nationellt, och lyfter i denna att alla oavsett fysiska eller andra förutsättningar ska kunna delta, erhålla upplevelser och erfarenheter samt utvecklas utifrån sina egna villkor. (Skolverket 2011-09-20).

Med utgång från arbete inom specialpedagogik, inleddes denna uppsats i en anda att inkluderad undervisning idag ses som en självklarhet och något som alla inom skolan tror på utifrån det obligatoriska moment som ska finnas med inom alla lärarutbildningar. Detta i hopp om att sedan kunna omvandla momentet i praktiken, ute i arbetslivet som pedagoger. Att stora brister visats från flera håll inom fysisk aktivitet hos barn och ungdomar med svår synnedbjudning i förhållande till seende, var den utgångspunkt som fångade upp intresset för vidareutveckling inom området. Som lärarstudenter låg intresset i att gå in närmare på skolämnet idrott och hälsa och dess inverkan på elever med svår synnedbjudning eller blindhet. Före detta grundskoleelever som i detta arbete ser tillbaka på sina år i grundskolan beskriver, i olika hög utsträckning, en frånvaro av inkluderad undervisning i övningar och moment. Under flera år har idrott och hälsoundervisningen hos ett antal av deltagarna, bestått av enskilda övningar som upprepats då läraren ansett att eleven inte klarar av att utföra det som övriga klassen ska göra under lektionen. Andersson påvisar hur *full integrering, men med för svår aktivitet istället kan leda till exkludering* (Andersson 2011, s. 29). I detta arbete framställs den

svåra aktiviteten som något lärarna skapar och anser. Något som då lett till att deltagarna under dessa aktiviteter exkluderats från klassen för att i stället understimuleras enskilt eller med utbildad assistent. Även obligatoriska moment från strävansmålen har efter intervjustudien visat sig vara någonting som läraren väljer att ta bort vid situationer då lärarens kunskap om redskap för anpassning inte funnits. Detta trots att deltagarna velat få alternativa övningar så att de kunnat få ta del av undervisningen. Vidare framkommer även återkommande specifika moment eller lektioner, där inkluderingen med övriga klassen sällan visat sig fungera. Till dessa hör främst bollsporter och lagtävlingar som sällan lyckats anpassas för elever med svår synnedsättning,

Genomgående är det lärare inom idrott och hälsa som genom åren i grundskolan beskrivs som oerhört viktiga för en lyckad inkludering. I fall där detta inte fungerat blir istället den eventuella assistenten en avgörande roll för påtryckningar om inkludering för dessa elever, och i vissa fall med hjälp av insatta föräldrar.

4.1 Inkludering i praktiken

Idag uppvisas delade meningar om den praktiska inkluderingen inom debatten. I detta diskuterar man inte inkluderingen som teoretisk utgångspunkt eller begrepp, utan hur den fungerar i praktiken ute på skolorna. Debatten rör elever som felplacerats i särskolan då man inte riktigt vetat var dessa bäst bör tas om hand för bästa möjliga stöd, men även ansvaret över vem som ska ta hand om de elever som inte får det stöd de behöver i skolan idag. Inom detta rör sig debattörer som utgörs av föräldrar, skolpersonal och pedagoger på särskolan som diskuterat denna fråga med mängder av exempel utifrån erfarenheter från deras egna barn och elever. I detta vägs för- och nackdelar emot varandra.

I detta examensarbete har denna diskussion behandlats utifrån frågeställningar som genom resultatet lett fram till upplevelser av inkludering. Dessa upplevelser behandlas inte utifrån vad närstående eller utomstående anser och tycker, utan vad ungdomar med svår synnedsättning själva upplevt under sin skolgång. Unika historier, minnen och händelser på många sätt, men med flera tankar och upplevelser som går att finna mönster i.

En diskussion utifrån resultatet är inte en inkludering som finns med och utgör en självklarhet inom ämnet idrott och hälsa, utan en inkludering som inte gör sig självklar för alla elever i praktiken. Möjligen hade diskussionen om inkludering haft en annan grund om inte en av

deltagarna i studien började tycka om skolan då denna började i en klass för rörelsehindrade. En annan deltagare beskriver att denne fått testa på flera saker och kunnat vara med på allt inom ämnet idrott och hälsa under högstadietiden på särskolan och flera av de andra deltagarna velat vara i mindre grupper utan att behöva känna sig utpekade. Detta visas i denna studies resultatdel, och blir en oerhört viktig punkt att lyfta då elever med svår synnedsättning måste spela med samma spelregler som alla andra, om inte läraren har kunskapen i att alltid utgå ifrån att all undervisning anpassas så att alla kan vara med utifrån sina egna villkor. Sker inte en inkludering genom en anpassad undervisning, spelar dessa elever med helt andra förutsättningar som förstärks genom att de då tvingas med i en undervisning som de redan innan hamnar i underläge inom.

Andersson lyfter att elever med svår synnedsättning väljer skola precis som alla andra idag, för att därefter integreras och inkluderas i idrott och hälsoundervisningen som oftast sker i en klass där alla andra är fullt seende (Andersson 2011, s.34). Precis så såg det ut för alla intervjudeltagare i denna studie då de var elever i grundskolan under Lpo94. Alla valde själva skolor och hamnade i klasser där alla kamrater hade full syn. Det som däremot hände var att inkluderingen skiljde sig åt i olika stadier och utsträckning. Störst visade sig skillnaden vara på högstadiet, då två av eleverna kom till nya skolor. Den ena, till en klass tänkt för elever med rörelsehinder, och den andra i en skola tänkt för elever med utvecklingsstörning. Plötsligt blev allt bättre för dessa, då inkluderingen fanns med i klasserna som de båda kände var av lagom storlek med fem till sex klasskamrater i.

Vid Anderssons intervjuserie, vid frågan om upplevelser av delaktighet inom idrott och hälsa hos eleverna med synnedsättningar, tar författaren upp vikten i att väga in att dessa elever inte har någonting att jämföra med (Andersson 2011, s, 34). Alternativ finns, men om dessa är ultimata blir svåra att avgöra genom denna studie. En *vanlig skola* med en *för stor klass* där alla kamrater har full syn, visar däremot inte på de optimala förutsättningarna för dessa elever utifrån vad denna studie visat inom ämnet idrott och hälsa. Möjligheten till en mindre klass med kamrater som istället har helt skilda funktionsnedsättningar, och där lärare har en direkt utbildning inom specialpedagogik, gav däremot ett intresse för idrott hos de två deltagare som gick sina sista år under högstadiet i små klasser. Idag är de båda även aktiva inom området fysisk aktivitet och känner glädjen i att röra på sig. Viktigt att lyfta i bytet av skola och klass för en av dessa, är hur denna beskriver sin mamma som viktig drivkraft och motor i kampen för sitt barns rätt till en inkluderad undervisning. Går vi nu tillbaka till Anderssons påpekande,

kan vi fortfarande inte vara helt säkra på att dessa två elever har en tillräklig grund att jämföra sin undervisning inom idrott och hälsa i den *vanliga* klassen i förhållande till specialklassen. Anledningen till detta är att den inkludering som indirekt är en rättighet i svensk skola idag, inte fanns med innan bytet till högstadiet. Hade däremot en inkludering funnits med från början i skolan, innan dessa två elever kom till särskolan och klass för rörelsehindrade, hade situationen antagligen varit en helt annan.

Utifrån resultatet och ovanstående stycke, kan en skola för alla vilket nämns i arbetets teoretiska utgångspunkter, ifrågasättas (Salamancadeklarationen 2006).

4.2 Elevantalets betydelse för en inkluderad undervisning

En stor klass har enligt flera deltagare i denna studie framställts som ett hinder för deras möjlighet att kunna hänga med under lektionerna. En av anledningarna till detta nämns som den höga ljudnivå detta medför, vilket i sin tur minskar möjligheten att höra instruktioner och lättare kunna ta sig fritt fram i salen under aktiviteter. En vidare anledning till att varför en stor klass anses jobbigt, beskrivs genom att möjligheten till utpekning och prestationskrav ökar då fler elever finns runtomkring och ser allt man presterar och inte presterar inom. Något som dessa elever inte fullt kan föreställa sig genom sin syn, men känslan tas upp och visar sig finnas där.

Det är mycket individuellt hur en exkludering kontra en inkludering i undervisningen inom idrott och hälsa upplevts som bättre eller sämre av deltagarna själva. Enskild undervisning beskrivs i vissa fall som viktig och någonting som kunnat vara bra om de fått göra någonting som känts meningsfullt och utvecklande. Det som däremot framkommit från intervjuerna, är att den exkluderade undervisningen alltid ställts i förhållande till det som den övriga klassen fick göra. I detta handlade det om övningar eller lektioner som inte var anpassade och som deltagarna själva inte såg något värde i då de inte fick ut någonting träningsmässigt. Trots att alla de intervjuade upplevt motgångar inom ämnet, är ändå inställningen positiv till det som har fungerat bra.

Alla intervjudeltagare hade önskat att de fått möjligheten att vara med på allt i en inkluderad undervisning på samma sätt som sina övriga klasskamrater. Vidare fanns inget som tydde på att intervjudeltagarna inte velat vara med och försöka göra allt, utan snarare att läraren inte trodde helt på deras förmåga i alla övningar eller hade bristande förmåga att kunna anpassa.

Detta stärks även genom tidigare studie där eleverna upplever ämnet idrott och hälsa som roligt då det anpassas och ger en känsla av att man hänger med (Andersson 2011, s. 23).

4.3 Bollen och jag – ”klassen bilda lag!”

Bollspelets utbreddhet kan naturligtvis diskuteras i större utsträckning, då moment med bollar, gjorts om till ett informellt strävansmål bland en utbredd part lärare inom idrott och hälsa idag. Samtliga intervjudeltagare tar upp bollspel som svåra eller omöjliga aktiviteter att genomföra och det vanligaste momentet som lett till exkluderad undervisning. Styrdokumentet som lärarna har att förhålla sig till är i och för sig tolkningsbara så länge de finns ett tydligt syfte som håller sig till strävansmålen. Men att bollspel utgör en så stor del av undervisningen bör funderas på, då det över huvud taget inte ens nämns i den nationella kursplanen för idrott och hälsa (Skolverket 2011-09-20). De elever som utövar bollspel inom föreningslivet ser naturligtvis detta som roligt, medan det för övriga klasskamrater många gånger hör till den stora rädslan som man helst vill slippa. Forskning visar att bollspel är ett moment som elever med synnedsättning inte deltar i (Barnombudsmannen 2001, s. 22f.). Den uppenbara och tydligt kontrollerade regelboken, finns i huvudet hos de elever som utövar idrotten på sin fritid, vilket leder till att varianter inom dessa ifrågasätts och tas ner direkt.

Deltagarna i studien nämner inte enbart hur anpassade bollar ifrågasätts av klasskamraterna utan även hur de känt sig utpekade inom det som blir ren vinnarprestige i dessa tävlingsbaserade idrotter. Till detta hör att deltagarna inte fått ut någonting av bollspel rent träningsmässigt då de varit med och då läraren försökt att anpassa. Inte heller klasskamraterna har känt att de fått ut någonting av bollspelslektionerna då läraren planerat bollaktiviteten för allas möjlighet till inkludering. Lektionerna har i dessa fall känts meningslösa för alla i klassen, vilket då lett till att läraren gått tillbaka till de ursprungliga reglerna med de vanliga bollarna och där eleven med en synnedsättning känt sig utpekad på ett eller annat sätt. Enligt deltagarna som ingår i den här studien är det svårare att uppnå en känsla av delaktighet i lagorienterade moment än i individuella aktiviteter. Detta av anledningen att lagen blir svåra att urskilja och kräver att man håller reda på ett stort antal som ofta är utspridda i salen. Är lagen däremot konstanta under exempelvis stationsövningar blir det lättare, då endast ett lag måste följas.

4.4 Idrott och hälsa i förhållande till grundskolans övriga ämnen

Till skillnad från grundskolans mer teoretiska ämnen, beskrivs ämnet idrott och hälsa som mer utpekande för en elev som är *annorlunda*. Har man svårt i ett teoretiskt ämne, behöver inga andra klasskamrater ta del av det om man inte själv väljer att gå ut med detta. Presterar man däremot inte i ämnet, ökar känslan av att vara annorlunda. Möjligen leder detta till en ond cirkel där man finner en enkelhet i att ställa sig vid sidan om och undvika passningar eller att aktivt inte delta i övningar och moment som inte visat sig fungera. Detta kan då indirekt leda till att fysisk utveckling understimuleras. Det som framkommer i intervjuerna, är hur prestationskraven ökar ju högre upp i grundskolans stadier man kommer. Under högstadiet kommer betyget, vilket även visat sig hänga ihop med en känsla av att det blir svårare att hänga med i klasskamraternas tempo i strävan efter bra betyg. En av deltagarna nämner hur just de tidigare åren på grundskolan var mer inkluderad på grund av en lekpedagogik där kraven på prestation inte var av en betydande roll.

4.5 Anpassning utifrån olika nivåer

Flera av studiens deltagare beskriver att det inte alltid behövs stora förändringar, utan att det oftast krävs små förändringar i undervisningen i ämnet idrott och hälsa för att lektionen ska fungera inkluderande. Men oavsett om det krävs mindre eller större anpassningar för en inkluderad undervisning, är det viktigt att det väljs rätt form av anpassning. Det är viktigt med aktiviteter som är meningsfulla och utmanande för alla elever i klassen, samtidigt som varje individ ska få möjlighet att delta utifrån sin förmåga. I studien berättade flera intervjudeltagare att de inte vill att det ska synas att det är en lektion som anpassats för deras möjlighet till delaktighet. Detta beskrivs utifrån att de inte vill pekats ut som annorlunda inför sina klasskamrater. Det som vidare framkommit i intervjuerna är att anpassning ska finnas med som en naturlig del i undervisningen, som möjliggör att alla får känna att de utvecklas utifrån sin nivå.

4.6 Anpassningen som del i en ständig process

Åtta av intervjudeltagarna hade assistent som var med på så gott som alla lektioner under de nio åren i grundskolan. Som lärare ska man vara beredd på att kunna samarbeta med flera olika personer för att hitta rätt stödinsatser. Om dessa utgörs av elevens föräldrar, assistent eller utomstående kunnig inom området, beror på varje enskild situation. Allt för att inkluderingen ska fungera så bra som möjligt. Fortbildningskurser lyfts som ett bra sätt för lärare inom ämnet idrott och hälsa att få mer kunskap rörande elever med synnedsättning.

Samtidigt kräver detta ett eget engagemang och intresse av läraren där kreativiteten ställts upp som grund för att skapa lust, motivation och förståelse för vilka hjälpmedel och anpassningar som går att finna och ta till idag. Oavsett detta påpekas att det hela bygger på att området får större utrymme inom lärarutbildningarna i Sverige. Från tidigare nämnd forskning har det visat sig att lärares attityder skiljer sig åt, beroende på faktorer som utbildning, erfarenhet, stöd och resurser. Konsekvenserna av lärarens attityder visar att en inkludering inte alltid ses som lösning för en likvärdig utbildning (Elzén 2010, s. 44ff). Utifrån detta kan vi förstå att en inkludering i praktiken, kräver mer än vad lärarutbildningen har att erbjuda idag. Med studiens teoretiska utgångspunkt, kan begreppet inkludering beskrivas genom att aktiviteten bör förändras så lite som möjligt så att den förblir utmanande och meningsfull för alla elever i en klass och att syftet inte förloras genom onödig anpassning (Fors 2004, s. 39).

Ofta kan det vara lärare som är bekväma och lärare som saknar kunskap om hur elever med synskada bör inkluderas på ett bra sätt i undervisningen (Wiskochil 2007, s.13f.). Möjligen finner läraren andra områden som denne prioriterar framför alla elevers möjlighet att inkluderas på bästa sätt. Oavsett vilket stöd eleven får, är det viktigt att arbeta på ett sätt som gör eleven så oberoende som möjligt. Det är viktigt att som assistent inte ta över elevens roll i ämnet idrott och hälsa, utan bara finns där när det verkligen behövs och när eleven själv vill. En assistent kan även vara i vägen för sociala relationer då assistenten både kan ta över elevens kommunikation med läraren och att kommunikationen med klasskamrater hämmas om assistenten finns närvarande.

Det som visas under flera av intervjuerna, är hur och vad som faktiskt går att anpassa för en inkluderad undervisning i en skola för alla. Deltagarna har inte suttit och klagat på en helt igenom intet fungerande idrott och hälsoundervisning, utan på ett ämne som visar på brister i inkluderingen av elever med svår synnedsetning. Bristerna har uttryckts med konkreta upplevelser, tankar och känslor, men har även lyfts av förslag på vidareutveckling inom området.

En lärare av i morgon ska få möjlighet att bygga en grund och finna redskap för att kunna motivera alla sina elever. Vi menar att morgondagens lärare bör ta sig rätten till en utbildning inom specialpedagogik som sträcker sig djupare in i området, om en rättvis inkludering ska fungera i framtiden. Vikten bör ligga i en starkare förståelse för, och en insikt i, att en inkludering av alla elever är fullt möjlig om man i allt man tar sig an, har detta som

utgångspunkt i sitt yrke för att skapa lust hos alla barn och ungdomar samt en vilja i att utvecklas tillsammans.

Motiverande idrott och hälsolärare genomsyrar studiens resultat och är av vikt att diskutera. Finns inte dessa som stöd för en elev med synnedsättning, blir istället en entusiasmerande assistent oerhört viktig för dessa elever. Detta kan även kopplas till det som lyfts i Anderssons studie där intervjudeltagare tar upp vikten av att ha entusiastisk ledsagare eller assistent som tycker om att vara med på idrott och häsolektionerna (Andersson 2011, s. 26). Även lärares attityd till inkludering, visas som något som kan påverkas stort om en insatt assistent finns på plats och ser till att eleven får den undervisning som denne har rätt till.

Mönster går att finna utifrån dels graden av synnedsättning, dels närstående som är insatta och ser till att dessa elever tar ut sin rätt till en inkluderad idrottsundervisning. Det går även att finna mönster bland alla deltagare som i mer eller mindre utsträckning, känt att anpassningen inte fungerat på grund av den dåvarande läraren inom idrott och hälsa. Forskning visar på att lärare använder segregande lösningar för elever med funktionsnedsättning. Motivationen till detta har visat att alla har rätt till likvärdig utbildning, men att läraren inte anser sig kunna tillgodose alla elevers behov i den gemensamma undervisningen (Elzén 2010, s. 44ff.).

4.7 En diskussion utifrån ett kritiskt förhållningssätt

I en diskussion av det resultat som framkommit i denna studie, krävs en viktig kritisk granskning av arbetet. Det går inte att komma ifrån att studiens deltagare haft skilda synnedsättningar, vilket naturligtvis då leder till att inte alla elever med synnedsättningar kan jämföras med dessa. Arbetet kan heller inte generaliseras då antalet deltagare inte kan väga in alla elever med synnedsättning. Även åldersspannet mellan femton och tjugotvå år kan ifrågasättas och diskuteras. Vikten för ett resultat låg i att de gått ut grundskolan och kan minnas tillbaka på sina år inom ämnet idrott och hälsa, vilket inte gick att se mönster i att de äldre i studien hade svårare att minnas detta än vad de yngre hade. Det som däremot framkom, var en svårighet i att skilja på det som deltagarna faktiskt inte mindes – och det som de inte ville minnas. Under intervjuer kunde deltagaren i ett exempel på detta berätta hur denne gått på friidrott. Först i en grupp med en till deltagare som hade en allvarlig CP skada, men senare till det som deltagaren beskriver som en vanlig grupp. Senare i intervjun nämns kort att friidrotten och dess tävlingar anordnades inom handikapprörelsen. Något annat vi vill ta upp och ställa oss kritiska till är den att alla i studien är aktiva inom en eller flera områden

som skapats för personer med synnedsättning. Till dessa söker sig inte alla, vilket då möjligen tar bort en viktig grupp. Man kan tänka sig att de som söker sig till dessa områden har ett stort stöd från närstående på ett eller flera sätt. Något som heller inte framkommer genom denna studie är eventuella skillnader i socioekonomisk bakgrund som kan vara av en stor betydelse. Slutligen bör man i sammanhanget ta upp det att en av oss har en synnedsättning själv, vilket kan vara av stor betydelse för ett positivt bemötande och viljan att ställa upp på intervjuer. Hur stor roll detta haft för vår insyn i verksamheten, blir svår att avgöra.

4.8 Vidare forskning

Vidare forskning inom ämnet skulle kunna vara observationer under idrott och hälsoundervisningen. Möjligen skulle detta kunna göras inom de lägre årskurserna i förhållande till de senare, för att finna eventuella skillnader inom hur inkluderingen gestaltas. Även eventuella intervjuer med de elever som observeras och analyseras skulle kunna stärka bilden av vad observatören ser i förhållande till den aktiva eleven som möjligen väger in lektionen och jämför dem med tidigare, liknande lektioner. Intressant vore även att fokusera på hur anpassningen går till under bollektioner och lagsporter, som alla elever i studien ansett svåra och i mycket låg utsträckning anpassade för deras möjlighet till inkludering. Slutligen vore ett intressant område vara att fokusera helt på familjens påverkan för ett fysiskt aktivt kontra ett inaktivt liv hos dessa barn och ungdomar. Detta visade sig vara en viktig påverkan för de deltagare i studien, vars intresse för fysisk aktivitet var högt. En mer ingående insyn i detta samt med föräldrarnas tankar kring detta skulle vara av värde att forska vidare inom. Denna studie fick inte med detta då idrott och hälsa inom skolans ramar var det väsentliga. Bilden var heller inte helt klar, då flera av deltagarna inte visste vem det egentligen var som fick dem att börja i en idrottsförening.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

I författarnas ägo:

Intervjuer med ljudupptagning

Tryckta källor

Abrahamsson, C. & Riikonen, M. (2010). *Inkludering kontra utanförskap inom Idrott och hälsa*. Examensarbete 15hp vid Lärarprogrammet på Linneuniversitet i Kalmar, 2010:1. Kalmar: Linneuniversitet.

Andersson, P. (2011). *Man hänger helt enkelt inte med*. Examensarbete 15hp vid Specialpedagogsprogrammet på Stockholms universitet i Stockholm, 2011:1. Stockholm: Stockholms Universitet.

Asmervik, S, Ogden, T & Rygvold, A-L. (2001). *Barn med behov av särskilt stöd: grundbok i specialpedagogik*. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Augestad, L. V. (2001). Kroppsövningsfaget i Allmennlaererutdanningen. Hvilket tilbud gir høskolone sine studenter i tilpasset fysisk aktivitet for synshemmede elever? I K. Bjørgen, *Deltakelse i fysisk aktivitet blant norske synshemmede barn*. Trondheim. (sid. 30-43).

Robinson, B. & Liberman, L. (2004). Effects of visual impairment. Gender and Age on self-determination. *Journal Of Visual impairment & Blindness*. vol. 94(9), s. 564.

Barnombudsmannen. (2002). *Många syns inte men finns ändå*. årsrapport – Stockholm: Barnombudsmannen.

Beverly, C. A., Bath, P. A., & Booth, A. (2004). Health information needs of visually impaired people: A systematic review of the literature. *Health and Social Care in the Community*, vol. 12(1), s. 1-24.

- Blomqvist, S. & Fröjd, K. (2005). *Motorisk utveckling hos blinda*. SUH Svenskt utvecklingscentrum för handikappidrott. Rapport nummer 5.
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2004). *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.
- Elzén A, Nilsson L, Lundkvist F. (2010). *Inkluderande undervisning i idrott och hälsa*. Examensarbete 15hp vid allmänna utbildningsområdet. Uppsala. Uppsala Universitet.
- Dalen, M. (2008). *Intervju som metod*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Elzén, P., & Lundkvist, F. (2010). *Inkluderande undervisning i idrott och hälsa. En studie om lärarattityder till inkludering av elever med fysisk funktionsnedsättning*. Uppsala. Uppsala universitet, Institutionen för utbildning, kultur och medier.
- Fors, E. (red) (2004). *Passa mig! – inkluderad undervisning*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Hassmén, N & Hassmén, P. (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Herold F & Dandolo J. (2009). Including visually impaired students in physical education lessons: a case study of teacher and pupil experiences. *British Journal of Visual Impairment* vol. 27(1) s. 75-84.
- Huurre T & Aro H. (1998). Psychosocial development among adolescents with visual impairment. *European Child Adolescent Psychiatry*, vol. 7(2) s. 73-80.
- Johansson, B & Svedner, P-O. (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen: undersökningsmetoder och språklig utformning*. 4. uppl. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Kvale, S & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Langlo Jagtöien, G., Hansen, K., & Annerstedt, C. (2000). *Motorik, lek och lärande*. Göteborg: Multicare Förlag AB.

Lieberman L & McHuge E. (2004) Health related fitness of children who are visual impaired. *Journal of Visual Impaired & Blindness*, vol 95(5) s. 272- 286

Nationalencyklopedin AB, Malmö 2008 (H-O)

Nilholm, C. (2003). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur

Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo94: Lpf94*. Stockholm: Utbildningsdep.

Robinson BL & Lieberman LJ. (2004). Effects of visual impairment, gender and age on selfdetermination. *Journal of Visual Impairment Blindness*, vol 98(6) s. 351-366.

Skolverket, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet: Lpo94, Kursplanen i idrott och hälsa.

Winnick, J. P.(1985). The performance of visually impaired youngsters in physical education activities: implications for mainstreaming, *Adapted Physical Activity Quarterly [APAQ]*, Vol 2(4), s. 292-299.

Wiskochil B., Lieberman J., Houston-Wilson C., Petersen S., (2007). The Effects of Trained Peer Tutors on the Physical Education of Children Who Are Visually Impaired, *JVIB*, vol 101(6), s.1-18

Åström, E. (2009). *Att lära, att göra, att klara*. Diss. Linköping. Linköpings Universitet

Elektroniska källor

Socialstyrelsen (2010). Klassifikation synnedsättning inklusive blindhet.

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18172/2010-11-13.pdf> [2011-11-10]

<http://www.srf.nu/om-oss/synskadades-museum/Synskadades-historia/Skolor-och-undervisning/>[2011-11-18]

Unesco (2006). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca + 10*.

www.unesco.se/Bazment/Alias/Files/?Salamanca_sju [2011-11-16].

UNICEF (2009). Fakta om UNICEF och barns rättigheter. *Barn på flykt*. 13 juli.

<https://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/barn-pa-flykt> [2011-11-11].

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar:

Studiens syfte är att belysa hur före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet upplevt inkludering inom skolämnet idrott och hälsa samt vilken betydelse anpassningen haft för deras delaktighet i undervisningen.

Frågeställningar:

- Hur upplevdes inkluderingen i grundskolans idrott och hälsoundervisning hos elever med svår synnedsättning eller blindhet?
- Hur förhåller sig före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet till anpassning inom ämnet idrott och hälsa, och hur anser de att ämnet anpassats för deras delaktighet?
- Hur kan morgondagens lärare inom idrott och hälsa arbeta för att utvecklandegöra en anpassad idrottsundervisning utifrån ett inkluderande förhållningssätt enligt före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet?

Sökord som använts

Physical education, Visual impairment. Vi har även sökt på synskada/idrott, synnedsättning, blinda, inkludering, integrering, synskadades riksförbund (vidare barn och ungdomsverksamhet och information till föräldrar rörande barn med synskador), Tomteboda blindinstitut historik, Tomtebodaskolan historik, Ågesta folkhögskola, Bollnäs säridrottsgymnasium, Ekeskolan, SUH, Specialpedagogiska skolmyndigheten, TRC, Aktiva synskadade, Unga synskadade, definition av synnedsättning, WHO, Lpo94, kursplan idrott och hälsa, FN:s barnkonvention.

Var har du sökt?

Vetenskapliga artiklar söktes i GIH:s databas, på Google, Google Scholar, Libris och CSA men även i GIH:s bibliotekskatalog

Sökningar som gav relevant resultat

CSA:
Google Scholar:
Google
Libris:
GIH:s bibliotekskatalog

Kommentarer

Tidigare forskning inom området idrott och hälsa för elever med synnedsättning i Sverige, visade sig tidigt vara ett begränsat forskningsområde. *Detta gjorde att vi fick söka bredare inom området "synskada" synnedsättning" och därmed inte bara på artiklar och skrifter där skolans idrott och hälsa fanns kopplat till elever med synnedsättning. Utifrån vår hypotes ansåg vi ändå att en stor del av det material och data vi fann, kunde bli intressant genom de intervjuer som gjorts men även som viktig del i vårt syfte och i våra frågeställningar i studien.*

Bilaga 2

Intervjufrågor

Först – vad är det här för någonting egentligen?

- Jo, vi behöver din hjälp i vårt examensarbete på gymnastik och idrottshögskolan.
Detta arbete har vi byggt upp genom:

Syfte och frågeställningar:

Studiens syfte är att belysa hur före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet upplevt inkludering inom skolämnet idrott och hälsa samt vilken betydelse anpassningen haft för deras delaktighet i undervisningen.

- Hur upplevdes inkluderingen i grundskolans idrott och hälsoundervisning hos elever med svår synnedsättning eller blindhet?
- Hur förhåller sig före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet till anpassning inom ämnet idrott och hälsa, och hur anser de att ämnet anpassats för deras delaktighet?
- Hur kan morgondagens lärare inom idrott och hälsa arbeta för att utveckla en anpassad idrottsundervisning utifrån ett inkluderande förhållningssätt enligt före detta grundskoleelever med svår synnedsättning eller blindhet?

Okej – Då är vi framme vid själva intervjufrågorna

Kön: Kille/tjej?

Ålder?

Vad gör du nu?

Vad har du för fritidsintressen?

Vad har du för synnedsättning i procent?

Är din synnedsättning:

- **Medfödd?**
- **Något som kommit senare (i så fall hur)?**

Har du något mer du kan säga om din syn?

Har du ont någonstans i kroppen som gör att du har svårt att röra dig? Om ja:

- **Medfött**
- **fått senare**
- **bara tillfälligt**

Gick du i en grundskoleklass där alla dina kamrater hade bra syn?

Om inte: vad hade den/de för synnedsättning/synnedsättningar?

Hade du någon assistent och/eller något annat hjälpmedel som stöd för att kunna hänga med i undervisningen på ett bra sätt?

Idrottar du någonting på din fritid?

Om nej: har du gjort det och i så fall med vad?

Om ja: hur länge har du gjort det och vad tränar du?

Tycker du om att röra på dig?

Om ja: på vilket sätt?

Idrottar någon i din familj?

Tror du det har bidragit till att du tycker om/inte tycker om att träna/idrotta?

Vad har du för minnen i stort av grundskolans idrott och hälsoundervisning?

Vad var bra/dåligt?

Var du med på idrottsundervisningen med klassen?

Var det någonting på idrottslektionerna som du inte var med på? Om nej:

- Vad?
- Varför var du inte med?
- Vad fick du göra istället?

Vad gjorde din/dina lärare för att anpassa lektionerna så att du kunde vara med på samma villkor som dina kamrater?

Har grundskolans idrott och hälsoundervisning påverkat dig till fortsatt idrottsintresse/att du inte idrottar idag?

Tycker du att det är viktigt att röra på sig?

Har du några tips på hur man som idrottslärare skulle kunna förbättra undervisningen så att den passar bättre för elever med grav synnedsättning?

Tack så jättemycket för att du ville ställa upp på en intervju!